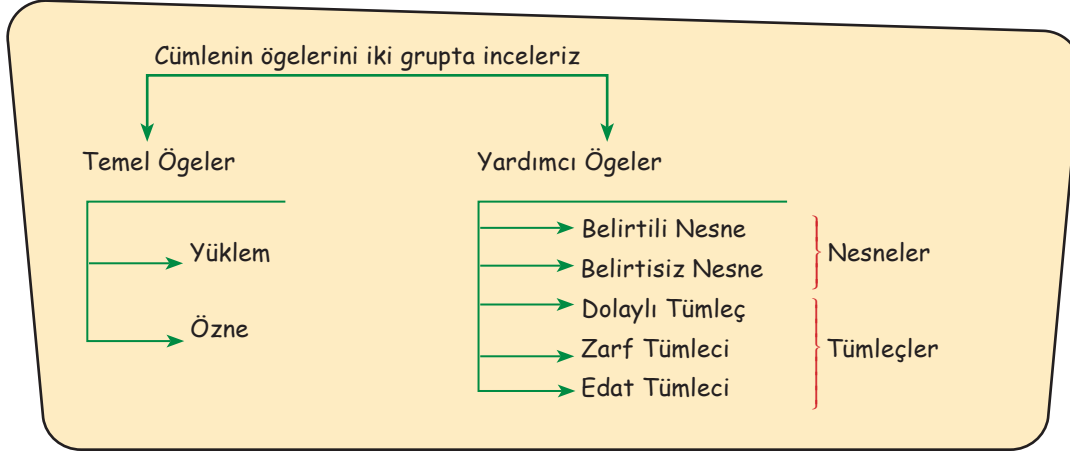
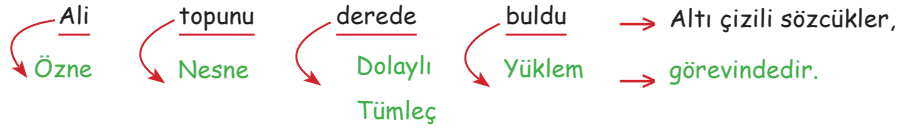

Cümlenin Ögeleri	3
Testler	19
Cümle Çeşitleri (Türleri).....	23
Testler	35
Anlatım Bozukluğu.....	39
Testler	56
İletişim ve Dil	60
Test.....	63
Cevap Anahtarı	66

CÜMLENİN ÖGELERİ

Sözcüklerin veya söz öbeklerinin cümledeki görevine öge denir.

Yükleme

- ✓ Cümlenin en önemli, temel ögesidir.
- ✓ Cümlede iş, oluş, hareket bildiren çekimli bir eylem ya da ek fiil alan isim soylu sözcüklerden oluşan; yargı, hüküm, sonuç bildiren ögedir.
- ✓ Cümle, yükleme üzerine kurulur; yüklemsiz cümle olmaz.
- ✓ Diğer ögeler, yükleme sorulan çeşitli sorularla bulunduğu için yüklemi doğru tespit etmek gerekir.

YÜKLEM

- ★ Düştü yine deli gönül, gözlerinin hayaline.
Yükleme → "çekimli eylem"dir.
- ★ Elimde size göre bir reçete yoktur.
Yükleme → "ek fiil almış isim"dir.
- ★ Fahriye Abla, Dıranas'ın çocukluk aşkıdır.
Yükleme → "isim tamlaması"dir.
- ★ Akılları, durumu anlamayacak kadar küçüktü.
Yükleme → "adlaşmış sıfat"tır.
- ★ Daldığım uyku, sonsuz bir rüyaydı sanki.
Yükleme → "sıfat tamlaması"dir.
- ★ Bu binayı inşa eden, yine oydu.
Yükleme → "zamir"dir.

- ★ Tüm yaptıklarım, sizin içindir evlatlarım!
Yüklem → "edat gurubu"dur.
- ★ Yaptığımız teklifi yine reddetti şirket.
Yüklem → "birleşik eylem"dir.
- ★ Anne ve babanın çocuktan beklediği, çalışmaktadır.
Yüklem → "filimsi"dir.
- ★ Top, çocuğun elinde patladı.
Yüklem → "yansıma sözcük"tür.
- ★ Babamın yeni arabası sahiden gıcır gıcırdı.
Yüklem → "ikilime"dir.

Gürüldüğü gibi yüklem çok çeşitli sözcük ve sözcük gruplarından oluşabilir.

Dikkate Al

Yüklemle ilgili en büyük yanlış, cümlenin sonunda olduğu düşüncesidir. Nitekim yüklem cümlenin başında, ortasında veya sonunda olabilir.

- ★ Geldim yine mevsim gibi kapına.
Yüklem → Yüklem baştaadır.
- ★ Söyleyecek sözü çoktur okumayan insanın.
Yüklem → Yüklem ortadadır.

Unutma!

Birden çok özne aynı yükleme bağlanabilir. Bu yükleme "ortak yüklem" de denir.

- ★ Öğretmenler, öğrenciler ve diğer personeller tören yerindeydi
I II III Yüklem (Ortak)
Özne

Dikkate Al

Bazı cümlelerde, atasözlerinde, özellikle karşılıklı konuşmalarda yüklem söylenmeyebilir. Bunlara **eksiltili cümle** denir. Eksiltili cümlelerin yüklemeleri zihinden tamamlanır, ögeler bulunur.

Duvarı	<u>nem</u> ,	<u>insanı</u>	<u>gam...</u>	<u>(yıkır)</u>
Nesne	Özne	Nesne	Özne	Yüklem
Kışın	<u>taşa</u> ,	<u>yazın</u>	<u>yaşa...</u>	<u>(oturma)</u>
Zarf	Dolaylı	Zarf	Dolaylı	Yüklem
tümleci	tümleç	tümleci	tümleç	

Dikkate Al

Cümlenin ögeleri bulunurken söz gruplarına dikkat edilmeli. Yüklem tek sözcükten oluşabileceği gibi birden çok sözcükten de oluşabilir. Hatta bazen cümlenin tamamı, yüklemden oluşabilir.

★ Goethe'nin Faust'u insan zihninin ulaşabileceği ve üretebileceği en büyük mucizelerdendir.
Özne Yüklem

★ Maviyle yeşilin kucak kucağa olduğu muhteşem bir doğa harikasıydı.
Yüklem

Örnek Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem yanlış gösterilmiştir?

- A) Kolera Günlerinde Aşk, terk edilmiş bir sevgilinin, yeniyetmelik yıllarından başlayıp yaşlılığın alaca karanlılığına süren yarım yüzyıllık acının öyküsüdür.
- B) Büyülü gerçeklik akımının büyük ustası Marquez, bu romanı tam bir destana dönüştürüyor.
- C) Bu roman, büyük yazarın eserleri içinde başyapıtı sayılan "Yüzyıllık Yalnızlık"ın hemen yanında yerini alıyor.
- D) Bir toplumun sorunlarını, özellikle taşra kent soylusunun saçmalıklarını ince bir alayla gözler önüne seriyor.
- E) Roman boyunca aşk acılarının lirik esintileri, yazarın insancıl mizahı olarak belli ediyor rengini.

Biz Çözdük

Diğer ögeleri bulmak için sorular, yükleme sorulduğundan yüklemi doğru bulmak çok önemlidir. Yüklemi bulurken söz öbeklerini (tamlamalar, deyimler, birleşik fiiller vb.) ayırmıyoruz. Bu açıdan bakıldığında A, B, C, D seçeneklerinde yüklem doğru gösterilmiştir. Ancak "rengini belli etmek" deyim olduğu için ayrılamaz. E şık- kında yüklem "belli ediyor rengini" biçiminde olmalıdır.

Cevap: E

Özne

- ✓ Yüklem bildirdiği işi, hareketi yapan veya yargıya konu olan ögeye özne denir.
- ✓ Cümlede yüklem bulunduktan sonra özneyi bulmak için yükleme "Kim, Ne" soruları sorulur.

- ★ Sanat, dibi olmayan kuyuya benzer.
Özne Ne? Yüklem ÖZNE
→ "isim"den
- ★ Hayata delice direnmektir, yaşamak.
Yüklem Ne? Özne ÖZNE
→ "fiilimsi" den
- ★ Okulun önü böyle bir kalabalık görmedi.
Özne Kim? Yüklem ÖZNE
→ "isim tamlaması"ndan
- ★ Çok uzaklardan gelen göçmen kuşlar, bu yıl yoktu.
Özne Ne? Yüklem ÖZNE
→ "sıfat tamlaması"ndan oluşmuştur.

Unutma!

Özneyi bulmak için "kim ve ne" soruları "**olan ne, olan kim**" şeklinde tersten de sorulabilir.

★ En büyük benliğim, yalnızlığımdır. → "Yalnızlığım olan ne?"

Özne   Yüklem

★ Şair, bu şiirinde tasvirlerle yer vermiş. → "Yer veren kim?"

Özne   Yüklem

Cümlelerde üç tür özneye karşılıyoruz:

1

Gerçek Özne: Yüklemde anlatılan işi üstüne alan ya da yargının oluşmasını sağlayan öznedir. Gerçek özne, cümlede sözcük veya söz öbeği olarak görünür ve bellidir.

★ Çağan Emir, elindeki yumurtaları yere düşürdü.

Özne   Yüklem

★ Sert rüzgârda daha fazla dayanamadı ağaç.

Yüklem   Özne

Bu cümledeki özneler gerçek öznedir. Gerçek özne, insan dışı varlık da olabilir.

2

Gizli Özne: Cümlede görünmeyen, yüklemdeki şahıs ekinden anlaşılan öznedir.

~~G.Ö~~
Elindeki yumurtaları yere düşürdü.

Ben   Yüklem

~~G.Ö~~
Kendimi uzun zamandır iyi hissetmiyordum.

Yüklem

Yükleme sorulan "ne, kim" soruları gizli özneyi de buldurur.

Dikkate Al

Gizli özne, yargıyı yapanın belli olması açısından gerçek özne sayılır. Ancak cümlenin ögeleri bulunurken gizli özne, öge olarak gösterilemez.

Avcıların peşinden   koşuyordu.

Dolaylı Tümleç   Yüklem

Bu cümlenin ögeleri

→ "Özne - Dolaylı Tümleç - Yüklem → değil,
→ "Dolaylı Tümleç - Yüklem" → kabul edilir.

3 Söзде Özne: Yüklemde belirtilen eylemi bizzat yapmayan, edilgen çatılı eylemlerde işin başkası tarafından yapıldığını bildiren cümlenin öznesine **söзде özne** denir.

Bize her akşam masal anlatılırdı.

Söзде Yüklem

Özne

Duvardaki yazılar dikkatle silindi.

Söзде Özne

Yüklem

Onlar
G.Ö

Bize her akşam masal anlatırlardı.

Nesne Yüklem

O, duvardaki yazıları dikkatle sildi.

Özne

Nesne

Yüklem

Söзде özne sadece
geçişli - edilgen çatılı
eylemde bulunur.

Söзде özne, etken çatılı
eylemde nesneye dönüşür.

Örnek 1

(I) Yeni geliştirilen ve sıcaklıkla basıncı algılayan yapay deri, insan sinir sistemine 1000 kat daha hızlı sinyaller gönderecek. (II) Singapur Ulusal Üniversitesinden Benjamin Jeo ve meslektaşlarının ürettiği yapay deri, plastik tabakanın içine yerleştirilen fiziksel sensörlerin basıncı ve sıcaklığının yansıması görevindedir. (III) Yapay deride tüm sensörlerin tek bir kablo ile birbirine bağlanması derinin herhangi bir yerinde yapılan ölçümlerin aynı anda iletilmesini sağlıyor. (IV) Bu da yapay derinin insan derisindeki sinirlerden 1000 kat daha hızlı sinyal gönderebilme imkânı tanıyor. (V) Ekip, ürettikleri yapay deriyi bir robot elin başparmağında test etti.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangileri temel öğelerden oluşmuştur?

A) I ve II

B) I ve III

C) II ve IV

D) III ve IV

E) II ve V

Sen Çöz 1

Bazı Önemli Ayrıntılar

✓ Yüklemi edilgen çatılı eylemlerde "tarafından / -ce, -ca" ile kurulu öğelere **örtülü özne** denir. Örtülü özne cümlede **zarf tümleci** kabul edilir.

Bu karar

sanatseverlerce

benimsenmeyecektir.

Söзде Özne

Zarf Tümleci

Yüklem

(Örtülü özne)

✓ Yüklemi geçişsiz-edilgen çatılı eylemlerde özne bulunmaz. Türkçede öznenin olmadığı tek durum, budur.

✱ Babamın çalıştığı şirkette topluca istifa edildi. } Yüklem "ne, kim" sorularına cevap vermediği için bu cümlede hiçbir özne çeşidi yoktur.
Yüklem

✓ Birden çok yüklem aynı özneye bağlandığı cümlelerde "ortak özne"den söz etmekte fayda var.

✱ Çocuk eve geldi, yemeğini yedi, derse başladı. } Özne, ortak kullanılmıştır.
Özne Yüklem Yüklem Yüklem

🔴 Nesne (Düz Tümleç)

✓ Öznenin yaptığı işten etkilenen ögeye **nesne** denir.

0
6.0
✱ Epey düşündükten sonra okulu bıraktı.
Nesne Yüklem

✱ Sokakta çocuğu fena ısırılmış köpek.
Nesne Yüklem Özne

➡ Bu cümlelerde öznenin yaptığı işten etkilenen unsurlar "okulu, çocuğu" sözcükleridir. Dolayısıyla bunlar nesnedir.

➡ Nesne, sadece fiil cümlelerinde aranır. Nesne alabilen fiiller iş (kılış) fiileridir.

Nesneler ismin belirtme hâlini (-ı, -i, -u, -ü) alan ve almayan diye ikiye ayrılır:

1 Belirtili Nesne

➡ İsmi belirtme hâl ekini (-ı, -i, -u, -ü) alan nesnedir.

➡ Yükleme sorulan "Neyi, Kimi" sorularına cevap verir.

✱ Nihal, iyi niyetinin rengini sergiledi bana. → "Neyi sergiledi?"
Özne Belirtili nesne Yüklem

✱ Onlar Uzun zaman ressamı Paris sokaklarında aradılar. → "Kimi aradılar?"
Belirtili nesne Yüklem

2 Belirtisiz Nesne

➡ İsmi belirtme hâl eklerini (-ı, -i, -u, -ü) almayan nesnedir.

➡ Yükleme sorulan "Ne" sorusuna cevap verir.

✱ Çeşmeden bir bardak su aldı yaşlı adam. → "Ne aldı"
Belirtisiz nesne Yüklem Özne

✱ Küçükken karşıki tepelerden uçurtma uçururduk biz. → "Ne uçururduk"
Belirtisiz nesne Yüklem Özne

Dikkate Al

- Özneye belirtisiz nesnenin sorusu "Ne" ortaktır. Karışıklığı önlemek için önce özne, sonra nesne bulunmalı.
- Hatta ögeler bulunurken sıralama önceliğimiz şu formül olmalıdır:

Yüklem - Özne - Nesne

➤ Her zaman önce yüklemi bulmalı, sonra özne, daha sonra nesne ve diğer ögeler bulunmalı.

Bazı balıklar et yer nehirde.

Özne B.siz Yüklem
Nesne

Bu cümlede "ne" sorusu özneyi de nesneyi (belirtisiz) de buldurur. Ancak önce özneyi (eylemi yapanı) bulduğumuzda karışıklığı önlemiş oluruz

Unutma!

Tırnak içinde gösterilen alıntı sözler, belirtisiz nesne görevindedir.

Hasan Ağa "Hadi yürüyün, kim tutar sizi?" derdi sık sık.
Özne Belirtisiz nesne Yüklem

Dikkate Al

İsim cümleleri ve edilgen çatılı cümlelerde nesne aranmaz. Bu cümlelerde "ne" sorusunun cevabı özne olur.

Buradaki kuşların tüyleri şaşılacak kadar parlaktı. → "Parlak olan ne?"

Özne Yüklem

Hazırlanan tüm yemekler davette yenildi. → "Ne yenildi?"

Sözde özne Yüklem

Örnek Soru

- Son günlerde gözleri çok ağrıyordu kardeşimin.
- Hepimiz sancılı da olsa modern şehir hayatını kanıksadık.
- Romancı, tarihin belli bir evresini yansıtmak istiyordu.
- Ateş böceklerinin sesleri, ıssız geceyi yarıyordu adeta.
- Bilerek ya da bilmeyerek bindiği dalı kesmişti kurnaz tüccar.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde öznenin yaptığı işten etkilenen bir ögeye yer verilmemiştir?

- A) Yalnız I   B) I ve II   C) II ve IV   D) I ve V   E) Yalnız V

Biz Çözdük

Öznenin yaptığı işten etkilenen öge nesnedir. Soruda hangi cümlede nesnenin olmadığı sorulmuş. II. cümlede "modern şehir hayatını" belirtili nesne, III. cümlede "tarihin belli bir evresini yansıtmak" belirtisiz nesne, IV. cümlede "ıssız geceyi" belirtili nesne görevindedir. I ve V'te nesne yoktur. V. cümle karşımızda güçlü çeldiricidir. "Bindiği dalı kesmek" deyim olduğu için yüklemdir. "Bindiği dalı" nesne olamaz bu yüzden.

Cevap: D

Dolaylı Tümleş (Yer Tamlayıcısı)

- ✓ Yüklem anlamını "yönelme, bulunma, ayrılma" bakımından etkileyen ögedir.
- ✓ Dolaylı tümleş mutlaka ismin "-de, -den, -e" hâl eklerini alır.
- ✓ Dolaylı tümleş bulmak için yüklem şü sorular sorulur:

Dikkate Al

Kim, Ne" sorularına ismin "-de, -den, -e" hâl eklerini getirdiğimizde bu sorular ortaya çıkar!

Kime, kimde, kimden

Neye, Nereye, Nerede Nereden

✱ İşimiz bitince eve gideriz biz. → "Nereye gideriz?"

Dolaylı Yüklem Özne

tümleş

✱ Söylediklerini ona tek tek anlatacağım. → "Kime anlatacağım?"

Belli Nesne Dolaylı Yüklem

tümleş

✱ İnsanlar , sevdiklerini yanında ister daima. → "Nerede ister?"

Özne Belirtili Dolaylı Yüklem

nesne tümleş

✱ Tüm renkler , bir anda güneşte kayboldu. → "Nerede kayboldu?"

Özne Dolaylı Yüklem

tümleş

✱ Okuyucu , benim duygularıma tercüman olmuş → "Neye tercüman olmuş?"

Özne Dolaylı Tümleş Yüklem

Dikkate Al

"Neden" sorusu, bir şeyin neyden yapıldığını bildiriyorsa **dolaylı tümleş**; "niçin, niye" anlamındaysa **zarf tümleş**ini buldurur.

✱ Bu halılar keçi kılından yapılmış. → "Neden yapılmış?" → "ham madde"

Özne Dolaylı Yüklem

tümleş

✱ Heyecandan ne dediğini bilmiyor o. → "Neden bilmiyor" → "niçin, niye"

Zarf Tümleş Belirtili Nesne Yüklem Özne anlamındadır.

Unutma!

Dolaylı tümlecın "-de, -den, -e" hâllerini alması gerekir. Ancak bu ekleri alıp da dolaylı tümleç olmayan, farklı öğeler de vardır. Bu durumlarda ekleri alan sözcüklerin hangi sorulara cevap verdiğine bakılmalıdır.

★ Tek akıma bağla sanatçı, olumsuz yönde etkilenir.

Özne Zarf tümleci Yüklem
(Nasıl)

★ Örneklerle anlatıldığında konu akılda kalır.

Zarf tümleci Özne Yüklem
(Ne zaman)

"-de" ekini alan sözcükler,
farklı öğeler olmuştur.

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde "neden" sorusunun yanıtı, diğerlerinden farklıdır?

- Güncel olandan farklı olduğu için şiir dili diğer türlerden ayrılır.
- Dünyadaki su kaynakları hızlıca tükendiği için birçok insan suya ulaşamıyor artık.
- Şairlerin özgünlük çılgınlığı sebebiyle birçok şiirin anlaşılması zorlaşıyor.
- Üzerinde oturduğumuz hasır, sanırım fıstık ağacının dalından yapılmış.
- Bu tepeyi çıkamadığından dolayı onu eve kadar aracıyla bıraktım.

Biz Çözdük

"Neden" sorusunun yanıtı ham madde bildirdiğinde "yer tamlayıcısı", sebep bildirdiğinde zarf tamlayıcısı olur. A, B, C, E şıklarında "neden" sorusunun yanıtı "sebebe" bildiriyor ve zarf tamlayıcısıdır. Ancak D şıkında "fıstık ağacının dalından" söz öbeği bir şeyin neyden yapıldığını belirttiği için yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç) görevindedir.

Cevap: C

Zarf Tümleci (Zarf Tamlayıcısı)

✓ Cümlede yüklemi "durum, zaman, yer-yön, nicelik, miktar, sebep kesinlik, ihtimal, yaklaşıklık vb." açılardan etkileyen öğedir.

✓ Yükleme sorulan şu sorular zarf tümlecini buldurur:

"Nasıl
Ne Zaman
Neden (Niye, Niçin)
Ne kadar"

Zarf tümlecının soruları, sözcük türü bakımından zarfı buldurur. Yani bu sorulara verilen cevap, zarftır.

Güneş batınca içlerindeki çirkinlikler çıkardı. → "Ne zaman çıkardı?"
Zarf Tümleci   Özne   Yüklem

Büyük bir dikkatle konuşmayı dinliyordu. → "Nasıl dinliyordu?"
G.Ö   Zarf Tümleci   B.li Nesne   Yüklem

Sen Ağır ağır çıkacaksın hayatın zor merdivenlerini. → "Nasıl çıkacaksın?"
G.Ö   Z.T.   Yüklem   B.li Nesne

Bir güvercin kadar narindi çocukların yüreği. → "Ne kadar narindi?"
Z.T.   Yüklem   Özne

Sen Başını biraz yukarı kaldırır mısın? → "Ne kadar, nereye, kaldırır mısın?"
G.Ö   B.li Nesne   Z.T.   Z.T.   Yüklem

Ali ödevlerini yapmadığından, öğretmeninden zılgıtı yedi. → "Neden zılgıtı yedi?"
Özne   Zarf Tümleci   Dolaylı Tümleç   Yüklem

Dikkate Al

Yer-yön zarfları (içeri, dışarı, ileri, geri...) "nereye" sorusuna cevap verir ve öge olarak zarf tümlecidir. Önemli olan yer-yön zarflarının çekim eki almadan eylemi etkilemesidir.

Bunca zamandır iş hayatında geri gittik. → "Nereye? → geri"
Zarf tümleci   Dolaylı   Zarf   Yüklem   Zarf Tümleci
                         tümleç   tümleci   (ek almamış)

Bunca zamandır iş hayatında geriye gittik. → "Nereye? → geriye"
Zarf tümleci   Dolaylı   Dolaylı   Yüklem   Dolaylı tümleç
                         tümleç   tümleç   (ek almış)

Dikkate Al

"-e doğru, -e karşı" kalıbıyla kurulan ögeler de cümlede "Nereye" sorusuna cevap verir ancak öge olarak zarf tümleci olur.

Avdan sonra eve doğru yol alıyordu avcı. → "Nereye?" → eve doğru
Zarf Zarf Yüklem Özne Zarf Tümleci
tümleci tümleci

Boğaza karşı oturmuş , sohbet ediyorduk → "Nereye?" → boğaza karşı
Zarf Tümleci Yüklem Yüklem Zarf Tümleci

Edat Tümleci

✓ Yüklem anlamını "araç-vasıta, amaç, birliktelik, benzetme" gibi yönlerden tamamlayan ögeye **edat tümleci** denir.

✓ ÖSYM, sınavlarda edat tümlecini sınırlı sormuştur. Çünkü edat tümleci, zarf tümleci sayıldığı için seçeneklerde çoğu zaman zarf tümleci olarak sorulmuştur.

✓ Yükleme sorulan;

Ne için, kim için
Ne ile, kim ile
Ne gibi
Kime göre

} soruları, edat tümlecini buldurur.

Biz
G.Ö

Uzun bir aradan sonra arkadaşlarla buluşmuştuk.
Zarf Tümleci Edat Tümleci Yüklem

Bana göre takım, bu maçı alır.
Edat Tümleci Özne B.li Nesne Yüklem

Başarmak için bu yıl çok çalışmalıyız bizler.
Edat Tümleci Zarf Zarf Yüklem Özne
Tümleci Tümleci

Seçeneklerde edat tümleci yoksa doğru seçenek zarf tümleci olacaktır.

✓ Cümlede aynı ögeden birden fazla yan yana bulunabilir. Önemli olan sorularının farklı olmasıdır.

✶ Almanya'dan / ülkemize / büyükelçiler / gelmiş.
Dolaylı T. / Dolaylı T. / Özne / Yüklem
(nereden?) / (nereye?) /
} Soruları farklı olduğu için iki dolaylı tümleş yan yana gelmiştir.

✓ Bir öge başka bir ögenin içinde olduğu gibi yer alabilir.

Dostumun dün akşam düğünü varmış.
Tamlayan / Zarf Tümleci / Tamlanan / Yüklem
Özne
(isim tamlaması)
} Zarf tümleci, öznenin içinde yer almış.

✓ Cümledeki soru sözcüğünün hangi ögeyi buldurduğuna yönelik sıkça soru sorulur. Bu durumda soruya tam bir cevap verilir. Soru ifadesi, hangi ögeyi bulduruyorsa cevap odur. Ancak, "mi" soru edatı, kendinden önceki ögeyi buldurur.

(Cümle) Gecenin bu saatinde bizi rahatsız eden kimmiş?
Özne / Yüklem
(Cevap) Gecenin bu saatinde bizi rahatsız eden, bekçiymiş.
Özne / Yüklem
} Soru sözcüğü yüklemi buldurduğuna göre yüklemidir.

(Cümle) Sabah sizi Ankara'dan Nevin mi aradı?
Zarf T. B.li N. Dolaylı T / Özne / Yüklem
(Cevap) Sabah bizi Ankara'dan Nevin aradı.
Zarf T. B.li N. Dolaylı T / Özne / Yüklem
} "mi" den önce özne olduğu için soru, özneyi buldurmaya yöneliktir.

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde cevap cümlesi dolaylı tümleş (yer tamlayıcısı) değildir?

- A) - En son gördüğünde neredeydi oynadığınız top?
- Sokak başındaki kaldırımda.
- B) - Elindeki misketleri nereye bıraktın?
- Çocuğun cebine.
- C) - Ona bu güzel kıyafetleri nereden aldınız?
- Yöresel kıyafet pazarından.
- D) - Mangalla uğraşırken neye daldın?
- Toprağı sürmek gerektiğine.
- E) - Kitaplarını hangi arkadaşında bıraktın?
- Güven'de.

Biz Çözdük

Diyalogda cevap cümlesinin hangi öge olduğu, ayırt edici soru olarak sorulur. Bu sorularda cevap cümlesini kısa bırakmamalı, tam olarak tamamlamalıyız. A şıkkındaki cevap cümlesi, dolaylı tümleş gibi görünüyor ama yüklemidir. Çünkü ek fiil eklenmemiştir. Aslında cevap cümlesi "sokak başındaki kaldırımdadır" biçiminde tamamlanırsa yüklem olduğu anlaşılır. B, C, D, E şıklarında cevap cümlesi dolaylı tümleş (yer tamlayıcısı)'tir.

Cevap: A

 Ara Söz - Ara Cümle

- ✓ Ara söz - ara cümle, cümleye açıklama veya duygu, düşünce bildirmek için getirilen; atılması cümlede anlam daralmasına yol açmayan sözdür.
- ✓ Ara cümlelerin ara sözden farkı, cümle biçiminde olmasıdır.
- ✓ Ara söz ve ara cümleler, cümlede **iki virgül** veya **iki kısa çizgi** arasında gösterilir.

 Peyami Safa - Server Bedi derler - Cumhuriyet Dönemi romancısıdır.

Özne   ara cümle   Yüklem

 Ormanlarımız , akciğerlerimiz , her gün cayır cayır yanıyor.

Özne   ara söz   Zarf T.   Zarf T.   Yüklem

Öznenin açıklayıcısı
görevindedir.

 Dikkate Al

Ara söz, bazen öge açıklayıcısı görevindedir. Ara söz hangi ögenin açıklayıcısı ise o öge kabul edilir. Ara cümle herhangi bir ögenin açıklayıcısı değilse **cümle dışı unsur** kabul edilir.

Bu performansla — pek sanmam ya- kazanacağını
düşünüyor.

Edat tümleci   Ara cümle   Belirtili nesne
Cümle dışı unsur

Yüklem

Ara cümle öge açıklayıcısı değil,
cümle dışı unsurdur.

Yusuf, en küçük yeğenim , yazın buraya gelecek.

Ara söz
Öznenin açıklayıcısı   Zarf   Dolaylı Yüklem
Özne   Tümleci   Tümleç

Ara söz, öznenin açıklayıcısı olduğu
için öznedir.

Örnek 2

Aşağıdakilerin hangisinde ara söz öge açıklayıcısı görevinde değildir?

- A) Bir sanatkârda bu iki özelliğin birden bulunması - pek mümkün değil bence - alışıldık bir durum değildir.
 B) Yorum gerektirmeyecek kesin verilerden, şehir istatistiklerinden, yararlanıyordu projesinde.
 C) Şirketimizin genel müdürü - Asım Bey - bu hafta sonu şehir dışında olacak.
 D) Derinlikli bir bozulmayı, dilimizde yaşanan dejenerasyonu, hep birlikte gerçekleştiriyoruz.
 E) Yazar teknolojinin sunduğu hizmetlerden, internet nimetlerinden, bolca yararlanmıştır.

Sen Çöz 2

Cümlede Vurgu

✓ Cümlede yükleme en yakın öge, vurgulanan ögedir.

Ben çantamı evde unuttum.
 Özne Belirtili Dolaylı Yüklem
 nesne tümleş

} "Dolaylı tümleş" vurgulanmıştır.

Evde çantamı ben unuttum.
 D.T. Belirtili Özne Yüklem
 nesne

} "Özne" vurgulanmıştır.

Ben evde çantamı unuttum.
 Özne Dolaylı Belirtili Yüklem
 tümleş nesne

} "Belirtili nesne" vurgulanmıştır.

Unuttum ben evde çantamı.
 Yüklem Özne Dolaylı Belirtili
 tümleş nesne

} "Yüklem" baştaysa kendisi vurgulanmıştır.

Dikkate Al

"mi" soru edatı ve "de / da" bağlacı vurguyu kendinden önceki ögeye kaydırır.

Gözlerinin yalan söylediğini de çok sonra fark ettim.
 Nesne Zarf Yüklem
 tümleş

} Vurgulanan öge zarf tümleci değil, nesnedir.

Sen mi beni bu oyundan atacaksın?
 Özne B.li N. Dolaylı Tümleş Yüklem

} Vurgulanan öge dolaylı tümleş değil, öznedir.

✓ Yüklemi isim soylu sözcük olan cümlelerde vurgu, yüklemidir.

En zengin çeşitliliğe sahip gezegen dünyadır.

Yüklem

Yüklem isimdir ve kendisi
vurgulanmıştır.

Örnek Soru

Son dönemlerde şehir kültürüne sahip olduğunu iddia eden insanların olur olmaz zamanlarda tarihî eserlerle ilgili restorasyonları eleştirmesi artık alışıldık bir durum oldu.

Bu cümlenin öznesinde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Edat
- B) Bağ-fiil
- C) Sıfat-fiil
- D) Belirtili isim tamlaması
- E) İsim-fiil

Biz Çözdük

"Son dönemlerde şehir kültürüne sahip olduğunu iddia eden insanların olur olmaz zamanlarda tarihî eserlerle ilgili restorasyonları eleştirmesi" sözü cümlenin öznesidir. "Eserlerle" (eserler ile) sözcüğünde edat vardır; "olduğunu eden, olur olmaz" sözcükleri sıfat fiil; "insanların eleştirmesi" belirtili isim tamlaması; "eleştirmesi" isim-fiil görevindedir. Yani edat, sıfat-fiil, belirtili isim tamlaması ve isim-fiil vardır. Ancak Bağ-fiil yoktur.

Cevap: B

Örnek 3

(I) İzmir'de İl Jandarma Komutanlığı ekipleri, araçla ulaşım imkânının bulunmadığı dağlık alanda kaçak kazı yapıldığı ihbarı üzerine çalışma başlattı. (II) Belirtilen adreslere düzenlenen operasyonda toprağın yaklaşık iki metre altındaki tarihî kalıntıları çıkarmaya çalışan üç kişi yakalandı. (III) Jandarma bilgilendirmesi üzerine İzmir Arkeoloji Müzesi uzmanları bölgede inceleme yaptı. (IV) Çalışmalar sonunda yetkililer, burada Roma Dönemi'ne ait manastır kalıntısı ve dünyada eşine az rastlandığı belirtilen 1500 yıllık mozaik tespit edildi. (V) Sarmaşık motifleriyle süslenmiş eserin üstündeki, mozaïği "kilisenin ihtiyar heyetinden bir erkeğin ailesinin esenliğı için yaptırdığına" ilişkin yazı dikkat çekti.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi öğeleri ve öğelerinin diziliş bakımından ortaktır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve IV
- D) III ve IV
- E) IV ve V

Sen Çöz 3

1. (I) İlk haftalar kendimi idare edecek kadar lisan öğrenerek ve hayran hayran etrafıma bakınarak geçti. (II) İlk günlerin şaşkınlığı çok sürmedi. (III) En nihayetinde sokakları biraz daha geniş, çok daha temiz, insanları daha sarışın bir şehir burası. (IV) Fakat insanı hayretinden düşüp bayılmaya sevk edecek bir şey de yoktu. (V) Benim hayalimdeki Avrupa kesinlikle böyle bir şey değildi.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangileri öğeleri ve öğelerinin sıralanışı bakımından özdeştir?

- A) I ve II   B) II ve III   C) II ve IV
D) III ve IV   E) III ve V

2. Cibran tarafından tamamlanmış olup 1932'de yayımlanan *Gezgin* ve Cibran tarafından tamamlanmamış olup Barbara Young tarafından tamamlanan ve 1933'te yayımlanan *Ermişin Bahçesi*, vefatından sonra yayımlanan eserleridir.

Bu cümlenin öznesinde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Sıfat - fiil öbeği
B) Belirtisiz isim tamlaması
C) Bağlama grubu
D) Zarf - fiil öbeği
E) Zincirleme isim tamlaması

3. Eğer dünyadaki herkeste bu kitaptan olsaydı ve bu kitaplar uç uca eklenseydi kitaplar, Türkiye'nin çevresini 4 kez sarardı.

Bu cümlede aşağıdaki öğelerden hangisi yoktur?

- A) Yüklem   B) Yer tamlayıcısı
C) Belirtili nesne   D) Zarf tümleci
E) Özne

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili öge yanlış verilmiştir?

- A) Pek çok bitki çiçekleri aracılığıyla yeniden üzer.
B) Hemen her yerde yetişen bu bitkinin yayılmasına kuşlar, tilkiler hatta ayılar yardım eder.
C) Tohumların yayılmasına yardım eden bir başka hayvan türü kargadır.
D) Bunları tek tek gagalarına alan kargalar uzaklara bir yere götürüp açtıkları minik çukurlara gömerler.
E) Daha sonra kış geldiğinde önceden gömdükleri meşe palamutlarını bulup yerler.

5. Aşağıdaki diyalogların hangisinde cevap cümlesi, dolaylı tümleç değildir?

- A) - Bu insanlar nereye gidecek?
- Yabancı diyarlara.
B) - Dün akşam neredeydin?
- Evde.
C) - Burada su kaynaklarını nereden temin ediyorlar?
- Yer altı sularından.
D) - Sormak için kime danışacaksın?
- Dedeme.
E) - Şair bu dizelerde neye vurgu yapmış?
- Yalnızlığa.

6.

- Mavi renk, yüklem bildirdiği yargıyı yapan veya bu yargıya konu olan unsuru temsil eder.
- Sarı renk, öznenin yaptığı işten etkilenen varlıkları ve kavramları gösterir.
- Kırmızı renk yüklemi yer, adres açısından tamamlar; yaklaşma, bulunma, uzaklaşma anlamlı söz veya söz öbeklerini verir.
- Yeşil renk; durum, zaman, miktar, sebep, varışta, şart vb. alanlarda yüklemi tamamlayan ögenin temsilcisidir.

Bu bilgilerden hareketle aşağıdaki altı çizili söz grupları ile yukarıdaki şekilleri eşleştiriniz.

1. Günümüzde edebiyat yapılarının sık sık sinemaya uyarlandığını görüyoruz.
2. Sinemanın kendi anlatı imkânları içinde edebiyatın sanatsal hassasiyetlerinin görmezden gelinmesine bir de gişe kaygısı eklenince edebiyat yapıtı ortadan kaybolup gidiyor.
3. Hayatın farklı alanlarındaki yozlaşma, dilin de yozlaşmasıyla hız kazanmıştı.
4. Teknoloji, hayatın çok farklı alanlarında çok çeşitli kolaylıklar sunabiliyor.

Buna göre şekiller ve bu şekillerin simgelediği öğeler aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	1. Cümle	2. Cümle	3. Cümle	4. Cümle
A)	▲	■	●	★
B)	■	▲	★	●
C)	★	●	▲	■
D)	▲	●	■	★
E)	■	★	●	▲

7. Aşağıdakilerin hangisinde öğelere ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Habermas / demokrasiyi / ortak bir iradenin oluşum süreci olarak / tanımlar.
- B) Ona göre bu süreç / tartışmalarla ve çeşitli gerekçelerle / geçer.
- C) Ayrıca / kararlara katılımın önündeki engellerin de kaldırılması / gerekir.
- D) Yasaklardan kaynaklanan engellerin kaldırılması / vatandaşın kararlara ortak olmasını / sağlar.
- E) Katılım / toplumdaki diğer bireylerle iletişim kurmayı / sağlar.

ÇİTA YAYINLARI

8. Maden cevherlerinden metalleri özütlemek için mikroorganizmalardan yararlanılan yöntemler, biyomadencilik olarak adlandırılır.

Bu cümlenin öge dizilişi, aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Dolaylı tümleş - Özne - Zarf tamlayıcısı - Yüklem
- B) Dolaylı tümleş - Edat tümleci - Özne - Zarf tamlayıcısı - Yüklem
- C) Özne - Zarf tamlayıcısı - Yüklem
- D) Özne - Yüklem
- E) Dolaylı tümleş - Belirtili nesne - Zarf tamlayıcısı - Yüklem

1. (I) Bilim, çevremizdeki dünyayı anlamamızı sağlayan bir araç. (II) İşlerin nasıl yürüdüğünü anlayabilmemizi sağlamak için tasarlanmış, özel bir soru sorma ve yanıtlama yoludur. (III) İnsanların kendilerini anlamının yolu olan tıp bilimi, her erkeğin, kadının, çocuğun benzersiz olduğunu vurgular. (IV) Nereden geldiğimizin veya neye benzediğimizin bir önemi olmaksızın vücutlarımız aynı şekilde çalışır, gelişir ve kimi zaman hastalanır. (V) İnsan vücudu, insanlar tarafından tasarlanmış ve türlü makineden ya da sistemden oluşmayan bir karmaşadır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangileri, öğeleri ve öğelerinin sıralanışı bakımından aynıdır?

- A) I ve II   B) I ve III   C) II ve IV
D) I ve V   E) IV ve V

2. Sinir hücresi anatomisindeki bu yeni ayrıntılar ve bu hücrelerden bazılarının görevleriyle ilgili ipuçları da ortaya çıkarılmaya başlandı.

Bu cümlenin öznesi, aşağıdaki sözcük gruplarının hangisinden oluşmuştur?

- A) Sıfat-fiil grubu
B) Bağlama grubu
C) İsim-fiil grubu
D) İsim tamlaması
E) İlgeç grubu

3. Aşağıdakilerin hangisinde ikinci dize bir önceki dizinin dolaylı tümlecidir?

- A) Ki o altın saman yolları içinden
Bir sabahı özleyen şu taze kadın
B) Yatsın baş yastığına anılarının
Bir makine sesiyle işleyen kalbi
C) Alıp gezdirdin onu bir gemi gibi
Düşlerinin durgun, mavi denizinde
D) Beni de hep kendi kendimin izinde
Fenerinle yolu aydınlatarak
E) Barış çeşmesini aramaya bak
Budur yaşadığın sürece görevin

4. (I) İnsan beyni, merkezî sinir sisteminin bir kumanda merkezi gibidir. (II) Duyu organlarından sinyaller alır ve kaslara bilgi verir. (III) İnsan beyni, diğer memeli beyinleriyle aynı temel yapıya sahip olmasına rağmen vücut büyüklüğü ile oranlandığında diğer beyinlerden büyüktür. (IV) Beynin yapıtaşları dendiğinde ise aklımıza hemen nöronlar geliyor. (V) Ancak beyin elektriksel ve kimyasal mesajlar iletebilen bu 86 milyar nöronun ibaret değil.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I, temel öğelerden oluşmuştur.
B) II, birden çok yükleme sahiptir.
C) III'te farklı iki zarf tümlecisi vardır.
D) IV'te yüklem içinde başka öğelere yer verilmiştir.
E) V; özne, dolaylı tümleç, yüklemden oluşmuştur.

ÇİTA YAYINLARI

5. I. Fiil cümlesinde vurgu, yüklemden önceki ögede olur.
II. Soru edatı "mi", cümlede vurguyu kendinden önceki ögeye kaydırır.
III. Yüklem başta olduğu fiil cümlesinde vurgulanan öge yüklemidir.
IV. İsim cümlesinde vurgu yüklemdedir.
• İstediyim dumanlı mum ise bu evde yoktur.
• Hayat yolculuğu aslında birlikte yürümektir.
• Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya.
• Dün akşam arkadaşın mı bizim eve uğramıştı?

Numaralanmış açıklamalardan hangisi veya hangileri alttaki cümlelerden biriyle örneklenmiştir?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) I ve III
D) II ve III   E) II ve IV

6. Yakın zamanlarda yaşanan gelişmeler, tam anlamıyla gerçeğe dönüştürülmüş devasa bir kuantum ağının kurulması bir hayal olsa da gelecek birkaç yıl içinde ufak çapta kuantum ağları kurmanın mümkün olabileceğine işaret ediyor.

Bu parçadaki öğelerin doğru sıralanışı aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Özne - Zarf tamlayıcısı - Yer tamlayıcısı (dolaylı tümleş) - Yüklem
 B) Özne - Zarf tamlayıcısı - Zarf tamlayıcısı - Yer tamlayıcısı (dolaylı tümleş) - Yüklem
 C) Belirtisiz nesne - Özne - Zarf tamlayıcısı - Yüklem
 D) Belirtisiz nesne - Zarf tamlayıcısı - Yer tamlayıcısı (dolaylı tümleş) - Yüklem
 E) Özne - Zarf tamlayıcısı - Yüklem

7. Toplum içinde yaşamının insana verdiği sorumluluklardan biri de toplumsal değerlere gereken önemi vermek ve onu gelecek kuşaklara bozmadan aktarmaktır.

Bu cümlemin yüklemine aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Sıfat tamlaması
 B) Bağ - eylem grubu
 C) Bağlama grubu
 D) İsim - fiil grubu
 E) İsim tamlaması

8. Aşağıdakilerin hangisinde soru, yer tamlayıcısını (dolaylı tümleş) buldurmaya yöneliktir?

- A) Vücudun oluşumunu ve çalışma şeklini neden tam olarak çözemedik?
 B) Son yılların en gözde şairi, bu şiirlerinde neden söz ediyor?
 C) Dijital teknoloji neden daha çok gençleri etkiliyor?
 D) Tüm bitki aleminin yüzde seksen beşine neden okyanuslar ev sahipliği yapıyor?
 E) Arılar dünyada yok olunca neden birçok canlı türü onunla birlikte yok olur?

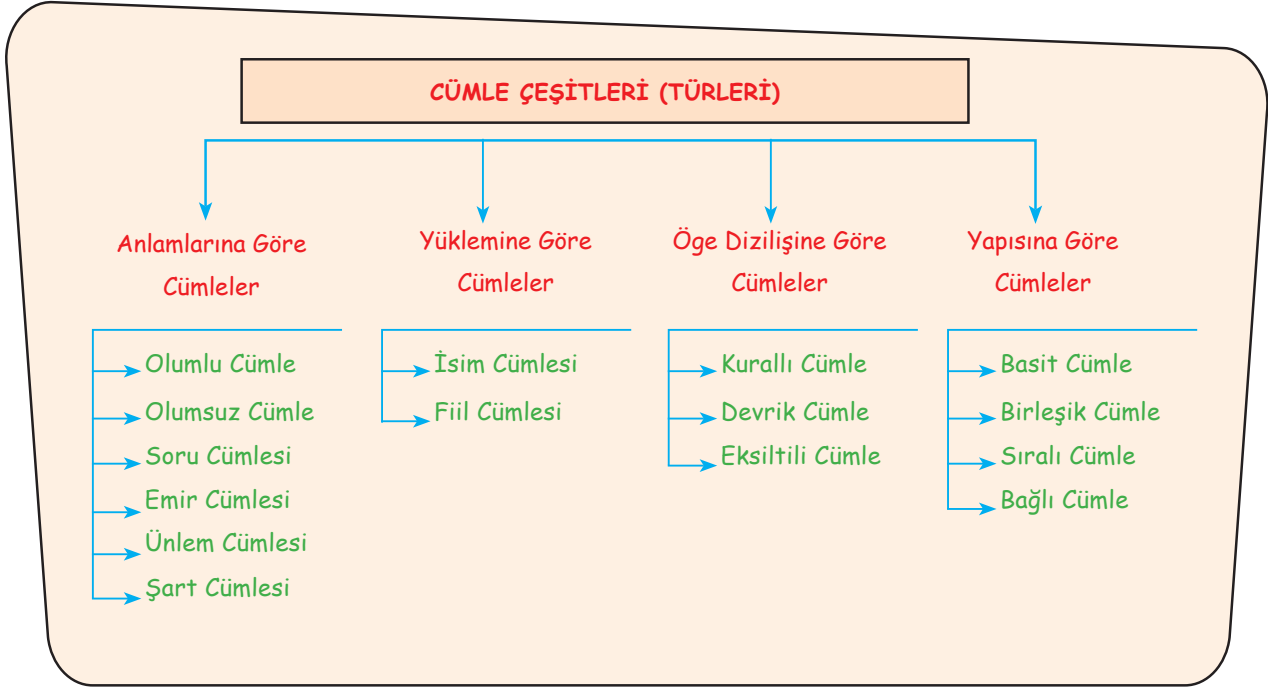
9. Aşağıdakilerin hangisinde özne de yüklem de isim tamlamasıdır?

- A) Güzel bir an, aslında insan mutluluğunun kıvılcıdır.
 B) Babamın da dedemin de ilk gençlik yılları bu konakta geçmişti.
 C) Nihayet okul müdürü, geniş alanda öğrencilerin karşısındaydı.
 D) Gökyüzünün rengi, öğleden sonra yağmura işaret ediyordu.
 E) Gebze yönü, bizim açımızdan pek zorlu bir yoldu.

10. Aşağıdakilerin hangisinde ara söz, öge açıklayıcısı görevinde değildir?

- A) Kendisine yapılan haksızlığı - geç de olsa - anladı arkadaşım.
 B) Şimdilerde onunla, buraya yeni taşınan arkadaşım, yakından ilgileniyorum.
 C) İlk atandığım yeri, Van'ı, hep özlemle anımsarım.
 D) Aradan uzun zaman geçtikten sonra hatıralar - bizde iz bırakan olaylar - geri gelir.
 E) Soğuk bir kış günü, geçen salı, hayvanlar aç kalmıştı.

CÜMLENİN ÇEŞİTLERİ (TÜRLERİ)

Anlamlarına Göre Cümleler

1 Olumlu Cümle

Bir yargının olduğunu, gerçekleşeceğini bildiren cümlelerdir. Yüklemi olumlu olan yargılardır.

Benim sadık yârim kara topraktır.

Yüklem

Çocuk, nihayet kulaç atmayı öğrenmiş.

Yüklem

Bu cümleler anlamına göre olumludur.

Unutma!

Cümlede bildirilen yargının hoş gitmemesi, insanda kötü izlenimler bırakması o cümleyi olumsuz yapmaz. Yargının olup olmadığına bakılır. Yargı gerçekleşmişse cümle olumludur.

Dün akşamki feci kazada birçok yolcu ölmüş.

Yüklem

Kızım kreşe gidince sık sık hastalandı.

Yüklem

Bu yargılar duygusal olarak hoşumuza gitmese de yargı gerçekleştiği için "olumlu" olur.

2 Olumsuz Cümle

➡ Yüklemde bildirilen yargının olmadığını, gerçekleşmeyeceğini bildiren cümlelerdir. Yüklemdeki yargı, olumsuz çekimlenir.

➡ Olumsuz cümle "yok, değil, -me, -mez..." olumsuzluk kalıplarıyla yapılır.

✶ Apartmanın bu ayki aidatları toplanmadı.

Yüklem

✶ Benim sana verecek param yoktur.

Yüklem

✶ Bu çocukların hepsi maalesef sahipsiz.

Yüklem

Bu cümleler anlamına göre olumsuzdur.

Dikkate Al

✓ Bazı cümleler biçimce olumlu, anlamca olumsuz olabilir.

✶ Bundan iyisini mi bulacaksınız? → bulamazsınız.
Biçim Anlam
Yüklem

✶ Sanki gidip ders çalışacak. → çalışmayacak.
Yüklem

✶ Gel de bu adama laf anlat. → anlatamazsınız.
Yüklem

✓ Bazı cümleler biçimce olumsuz, anlamca olumlu olabilir.

✶ Köşedeki markette yok yok. → her şey var.
Biçim Anlam
Yüklem

✶ Bahsettiğiniz konuyu anlamadım değil. → anladım.
Yüklem

Yukarıdaki örnekler gibi bir cümlede olumsuzluk bildiren iki durum varsa cümle olumlu olur. Eksi ile eksiğin çarpımının artı olması gibi düşünülmelidir.

Örnek 4

Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde olumlu ve olumsuz yargılar bir arada kullanılmamıştır?

- A) Güzele kırk günde doyulur, iyi huyluya kırk yılda doyulmaz.
- B) Güvenme dostuna, saman doldurur postuna.
- C) Gün var yılı besler, yıl var günü beslemez.
- D) Güvenme varlığa, düşersin darlığa.
- E) Güzele köken yakışır, çirkine allar neylesin.

Sen Çöz 4

3

Soru Cümlesi

Cevap gerektiren cümlelere **soru cümlesi** denir.

Bu aralar balığa neden çıkmıyorsun?

olumsuz soru cümlesi

Toplantıya kimleri çağırdılar?

olumlu soru cümlesi

Unutma!

Cevap gerektirmeyen soru cümlelerine **sözde soru cümlesi** denir.

Kendi aranızda konuşmayın demedim mi?

"kıзма"

Böyle öğrenciler başka nerede bulunur?

"beğenme"

Partiye gitmemek olur mu hiç?

"kesinlik"

Sözde soru cümlesi
cevap gerektirmese
de sonuna soru işareti
konur.

4

Emir Cümlesi

Bir eylemin kesin olarak yapılacağını veya yapılmayacağını emreden cümlelerdir. Emir kipiyle çekimlenir.

Karşıma geç, gözlerime bak ve beni dinle.

Yüklem

Yüklem

Yüklem

Yüklemler emir kipiyle çekimlenmiş.

5

Ünlem Cümlesi

İçinde ünlem veya ünlem değeri taşıyan, çeşitli duygular bildiren cümlelerdir.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

Ünlem

Ünlem cümlesinin sonunda ünlem işareti olur.

6 Koşul (Şart) Cümlesi

Koşul bildiren cümlelerdir.

Gidersen yıkılır bu kent.

Çoğunlukla "-se" şart ekiyle
kurulur bu cümleler.

Dikkate Al

Anlamına göre cümle dendi mi aklımıza "olumlu ve olumsuz" cümle gelmeli. ÖSYM sınavlarda soruları bu doğrultuda sormuştur. Diğer başlıklarla ilgili soru, öncülde açıklamalı olarak verilir.

Yüklemine Göre Cümleler

Yüklemine göre cümleler "yüklenin türü"ne göre ikiye ayrılır:

1 Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli eylem olan cümlelerdir. Çekimli eylem, kip ve kişi eklerini alarak yüklem olmuş fiildir.

Gözlerin İstanbul gecelerinden ışık çalıyor.

Yüklem

Hiç ayrılmam derken kavuşmak hayal oldu.

Yüklem

Yüklemler çekimli fiildir. İkinci cümlenin yüklemi
birleşik fiil örneğidir.

2 İsim Cümlesi

"-mek, -mak" mastar eklerini alamayan, yüklemi isim veya isim soylu sözcük olan cümlelerdir. İsimler ek eylem olarak yüklem olur.

Mücevherleri yoktu ama gözleri vardı.

Yüklem

Yüklem

Şiir coşku ve heyecan sanatıdır.

Yüklem

Cümledeki yüklemler, ek
eylem almış isim ve isim soylu
sözcüklerdir.

Unutma!

Yüklemi fiilimsi olan cümleler, yüklemine göre isim cümlesi kabul edilir. Çünkü fiilimsi, fiil değil; isim soylu kabul edilir.

Oktay Akbal'a göre yazmak yaşamaktır.

Fiilimsi

Yüklem

Yüklem isim-fiil eki almış; cüm-
le, isim cümlesidir.

At, binenin ; kılıç, kuşananındır.

Fiilimsi

Yüklem

Fiilimsi

Yüklem

Yüklemler, sıfat-fiil eki almış fi-
limsilerdir. Cümle yüklemine göre
isim cümlesidir.

Örnek Soru

Yazarın romanlarındaki kahramanlardan biri gibi vahşi nasıl olunabilir, diye düşünüp dururdu. (II) Ellerin pantolonun cebine sokar, siyah saçlarını kasıtlı olarak dağıtırdı. (III) Neredeyse her zaman ikinci el bir giysi dükkanından satın alınmış gibi duran bol, balıksırtı ceketini giyerdi. (IV) Mümkün olsa sakal da bırakırdı eminim. (V) Yanakları içe çökük, ağzı fazla büyük, burnu da biraz yukarı kalkıktı.

Bu parçada numaralanmış cümlenin hangisi yüklemine göre diğerlerinden farklıdır?

A) I

B) II

C) III

D) IV

E) V

Biz Çözdük

Bir cümlenin yüklemine göre farklı olması, yüklemnin türünün isim veya fiil olması durumudur. Parçaya baktığımızda I, II, III ve IV numaralı cümlenin yüklemleri çekimli fiil oldukları için bu cümleler, fiil cümlesidir. Ancak V numaralı cümlede "çökük (-tü), büyük (-tü), kalkıktı" şeklinde üç yüklem vardır ve bu yüklemler türce isimdir. Yüklemine göre cümleyi incelediğimizde yüklemnin kökünün türü bizi yanıltmamalı.

Cevap: E

Öge Dizilişine (Yüklem Yerine) Göre Cümleler

Öge dizilişine göre cümleler, yüklemnin yerine bağlıdır. Yüklemnin sonda olup olmama durumuna göre ikiye ayrılır:

1 Kurallı (Düz) Cümle

Yüklemi sonda olan cümledir.

İnsan, kendini yalnızca insanda tanır.

Yüklem

2 Devrik (Kuralsız) Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümlelerdir. Yüklem başta veya ortada bulunabilir.

Kendini yalnızca insanda tanır , insan.

Yüklem

Dile getirir şair üzüntüsünü her satırda.

Yüklem

Eksiltili Cümle

Yüklemi söylenmeyen cümlelere **eksiltili cümle** denir. Eksiltili cümlenin sonunda üç nokta (...) olur.

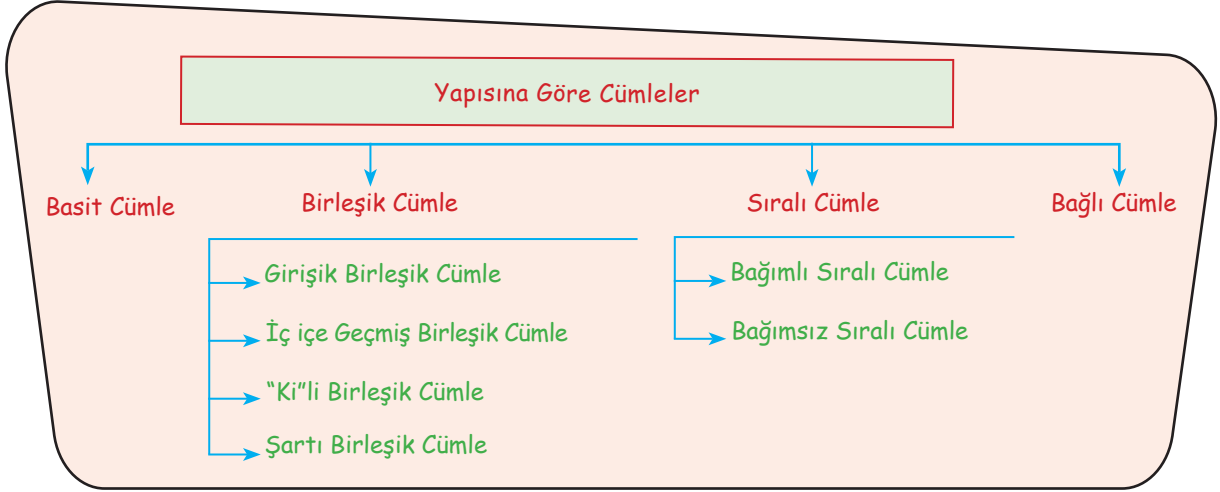
Azıcık aşım, kaygısız başım...(olsun.)

Kaz, kazla ; kel tavuk, kel horozla... (gezer.)

Yapılarına Göre Cümleler

✓ Dört ana başlıkta incelenir:

1 Basit Cümle

➡ İçinde sadece tek yargı bulunan cümlelerdir. Yani cümlede yüklem dışında yargı bildirecek başka bir unsur olmamalıdır.

- ✶ Tabiatın tüm mucizelerini barındırıyordu bu dağlar.
Yüklem
- ✶ Köylüler kara haberi çişme başında bekliyordu.
Yüklem
- ✶ Bu akşamüstüler daima hoyrattır.
Yüklem

- ✶ Bu cümlelerde yüklem dışında başka yargı yok.
- ✶ Basit cümle, kısa cümle anlamına gelmez.

Unutma!

Cümlenin tek yüklemi varsa ve içinde fiilimsi yoksa cümle basit cümledir. Basit cümleyi "içinde fiilimsi olmayan cümle" diye akılda tutmak, faydalı olacaktır.

2 Birleşik Cümle

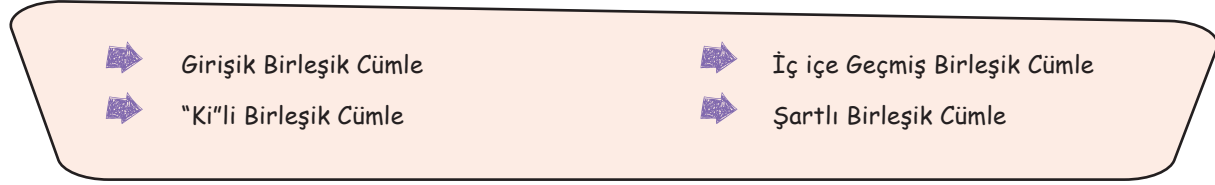
➡ Yüklem dışında içinde yan cümle olan cümledir.

Yan Cümle : Yüklemi kişi, yer, zaman koşul gibi yönlerden tamamlayan; yargı bildiren unsurlardır. Yan cümle çoğunlukla "fiilimsiler" den oluşur.

- ✶ İnsan, yaşlanmaya karar verdiği gün yaşlıdır.
Fiilimsi   Fiilimsi   Yüklem
Yan cümle   Yan cümle

Görüldüğü gibi yüklem (temel cümle) dışında yan cümle (fiilimsi) olduğu için bu cümle birleşik cümledir.

✓ Birleşik cümleleri, yan cümlenin oluşumuna göre dörde ayırırız:

a) Girişik Birleşik Cümle

➡ Yan cümlesi fiilimsi olan birleşik cümledir. Yani cümlede yüklem dışında fiilimsi varsa cümle, girişik cümle olur.

✱ Yaz tatili başlamadan buradaki işleri bitirelim.

Fiilimsi

Yüklem

✱ Gülenin ağlayana faydası yoktur.

Fiilimsi

Fiilimsi

Yüklem

Yüklem dışında fiilimsi olduğu için bu cümleler, girişik birleşik cümledir.

Dikkate Al

"...hangisinde yan cümlenin veya yan cümleciğin görevi diğerlerinden farklıdır?" tarzında bir soruyla karşılaştığımızda fiilimsinin hangi öge olduğuna bakılır. Cümlede önce fiilimsi bulunur, sonra fiilimsinin hangi ögede olduğuna bakılır.

Yan cümle (fiilimsi), temel cümlenin öznesi, nesnesi, dolaylı tümleci vb. olabilir.

	Yan cümle (fiilimsi)
✱ Öğleden sonra <u>yağan</u> kar, ölümü andırıyordu.	➔ "Özne"
<u>Fiilimsi</u>	
Özne B.li N. Yüklem	
✱ Hepimiz <u>konuşmayı</u> dikkatle dinliyorduk.	➔ "Belirtili nesne"
<u>Fiilimsi</u>	
Özne B.li N. Zarf T. Yüklem	
✱ Bizi karşısında <u>görünce</u> çok şaşırıldı.	➔ "Zarf Tümleci" görevindedir.
<u>Fiilimsi</u>	
Zarf Tümleci Z.T. Yüklem	

Dikkate Al

Bir cümlede yüklem dışında ne kadar fiilimsi varsa o kadar da yan cümle vardır.

✱ Okumak , okuduğunu anlamak aydınların işidir. } Cümlede üç fiilimsi olduğuna göre üç yan cümle vardır.

Fiilimsi

Fiilimsi

Fiilimsi

Örnek Soru

- I. Sanki ben, uzun zamandır farklı biriymişim gibi tuhaf bir duygu içindeyim.
- II. Bir sabah ansızın, hiç beklemediğim bir anda bunu teklif etmesi sürpriz oldu.
- III. Çevre yolundan güneye doğru hareket ettik arabayı kiraladıktan sonra.
- IV. Uzun süre bu külüstürü kullanmak, içinde derin bir sıkıntıydı sanki.
- V. Nasıl olduğu her hâlden belli olan bu adamın son durumuna nasıl katlanabilirim ki?

Numaralanmış cümlelerin özellikleri dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I, olumlu ve kurallı bir isim cümlesidir.
- B) II, genişik birleşik yapıli olumlu bir cümledir.
- C) III, devrik bir fiil cümlesidir.
- D) IV, yan cümlesi özne olan olumsuz bir cümledir.
- E) V, biçimce olumlu, anlamca olumsuzdur.

Biz Çözdük

Cümle türlerini genel anlamda, birçok açıdan yoklayan bir soru tarzıdır. I, olumlu ve kurallı bir isim cümlesidir. II, içinde fiilimsi olduğu için birleşik yapıli olumlu bir cümledir. III, yüklemi sonda olmayan bir fiil cümlesidir. V. biçimce olumlu, anlamca olumsuz (Nasıl katlanabilirim ki?" "katlanamam." anlamına gelir.) bir cümle olduğu için A, B, C, E seçenekleri söylenebilir. Ancak IV. cümlelin yan cümlesi özne olsa da olumsuz değil, olumludur.

Cevap: D

b) İç içe Geçmiş (Kaynaşık) Birleşik Cümle

- ➡ Bir cümlelin başka bir cümlelin içinde aynen yer almasıdır. Bu cümlelerin yan cümlesi, iç cümledir.
- ➡ Doğrudan anlatımın olduğu cümlelerdir.

☀ Hocam, birazdan sorularına bakarım, dedi.
yan cümle (iç cümle)
 Özne   Belirtisiz Nesne   Yüklem

İç cümle, yan cümledir. Yan cümle, belirtisiz nesne görevindedir.

c) "Ki"li Birleşik Cümle (İlgi Cümlesi)

- ➡ Yan cümlesi "ki" bağlacı ile sağlanan birleşik cümledir.

Dikkate Al

☀ Duydum ki unutmusun gözlerimin rengini.
 Yüklem   B'li Nesne
 (Temel Cümle)   (Yan Cümle)

☀ Gözlerimin rengini unuttuğunu duydum.
 Belirtili Nesne   Yüklem
 (Yan Cümle)   (Temel Cümle)

"Ki"li birleşik cümleyi genişik birleşik cümleye çevirdiğimizde hangi unsurun temel cümle, hangi unsurun yan cümle olduğu ortaya çıkar.

d) Şartlı Birleşik Cümle

Yan cümlesi temel cümlenin (yüklem) koşulu olan birleşik cümledir.

★ Hangi taşı kaldırırsam o çıkıyor karşıma.
Zarf Tümlenci   Özne Yüklem Dolaylı T.
(Yan Cümle)

} Yan cümle "-ise" ekiyle sağlanmış ve zarf tümlenci görevindedir.

Örnek 5

(I) Varlık olmak bakımından varlığı ve ona özü gereği ait olan ana nitelikleri inceleyen bir bilim vardır. (II) Bu bilim, özel bilimler diye adlandırılan bilimlerin hiçbirisiyle aynı değildir. (III) Çünkü bu diğer bilimlerin hiçbirisi, varlığı varlık olmak bakımından incelemeyi ele almaz. (IV) Tersine onlar, matematik bilimlerinin yaptıklarına uyarlarlar bilimlerini.

Bu cümlelerde yan cümlenin görevi aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

	I	II	III	IV
A)	Özne	Edat Tümlenci	Belirtili Nesne	Yer Tamlayıcısı
B)	Zarf Tümlenci	Yer Tamlayıcısı	Özne	Belirtisiz Nesne
C)	Özne	Edat Tümlenci	Belirtisiz Nesne	Zarf Tümlenci
D)	Yer Tamlayıcısı	Zarf Tümlenci	Edat Tümlenci	Özne
E)	Belirtisiz Nesne	Yer Tamlayıcısı	Zarf Tümlenci	Özne

Sen Çöz 5

Sıralı Cümle

➡ Birden çok yüklemli cümlenin virgül veya noktalı virgülle birbirine bağlandığı cümledir. Kendi başına yargı taşıyan birden çok yüklem olmak zorundadır.

★ Bizi hasret saracak, bulutlar çıldırarak.
Yüklem   Yüklem

★ Sesini yükseltme, bundan pek hoşlanmıyorum.
Yüklem   Yüklem

Sıralı cümleler, öge ortaklığının olup olmama durumuna göre ikiye ayrılır:

a) **Bağımlı Sıralı Cümle:** Herhangi bir ögesi ortak olan sıralı cümleye denir. Bir öge ortak olabileceği gibi birden çok öge de ortak olabilir.

Ben
G.Ö. Kitapların hepsini inceledim, raflara yerleştirdim.
Belirtili Nesne Yüklem Dolaylı T. Yüklem

Hem gizli öznesi hem nesnesi ortak bağımlı sıralı cümledir.

Kâmil yemeklere baktı, Ahmet saldırdı.
Özne Dolaylı Tümeç Yüklem Özne Yüklem

Yer tamlayıcısı ortak bir bağımlı sıralı cümledir.

Onlar
G.Ö. Ovayı dolaştılar ovada bir şey bulamadılar.
B.li N. Yüklem Dolaylı Tümeç B.siz N. Yüklem

Sadece gizli öznenin ortaklığı da bağımlı sıralı cümle için yeterlidir.

b) **Bağımsız Sıralı Cümle:** Sıralı cümleyi oluşturan cümleler arasında öge ortaklığının olmadığı sıralı cümledir. Bu cümlelerde hiçbir öge ortak değil, cümleler birbirinden bağımsızdır.

Biz
G.Ö. İçeride oturmuştuk, dışarıda bir gürültü koptu.
Dolaylı T. Yüklem Dolaylı T. Özne Yüklem

Hiçbir öge ortak değil, ögeler birbirinden tamamen bağımsızdır.

Dağ, dağa, kavuşmaz; insan insana kavuşur.
Özne Dolaylı T. Yüklem Özne Dolaylı T. Yüklem

Dikkate Al

Sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin herhangi birinde yan cümle (filimsi) olması, bu cümleyi birleşik cümle yapmaz. Cümle yapısına göre, birden çok yüklemliyse ve cümlede filimsi varsa da sıralıdır.

O
G.Ö. Yanıma ağlayarak geldi, şeker istedi.
Dolaylı Zarf Yüklem B.li N. Yüklem
T. Tümeç

Bu cümlede filimsi almasına rağmen birden çok yüklem olduğu için cümle sıralı cümledir.

Örnek 6

Birden çok yüklemli cümlelerin birbirine virgül veya noktalı virgülle bağlandığı cümleler, sıralı cümledir. Sıralı cümleler de öge ortaklığı olan ve olmayan diye ayrılır.

Buna göre aşağıdaki sıralı cümlelerden hangisi öge ortaklığı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Kastel Tepesi'nden bir sürü geminin yüzdüğünü görüyorduk, güneşin aydınlattığı sahil pek güzel görünüyordu.
- B) Batan güneşin son ışıkları soğuk hücreye girdi, hem iyiye hem kötüye düştü.
- C) Av borusunun sesi çınladı etrafa; harikaydı, tınısı çok yüksekti.
- D) Kuş, mahkumun penceresinin önünden uçup gitti; güneş ışınları da gitti.
- E) Kötü adamın kalbi karardı, güneş ışınları da onun içine işlemişti kuşkusuz.

Sen Çöz 6

4 Bağlı Cümle

Birden çok cümlelerin bağlaçlarla bağlandığı cümlelerdir. Yani sıralı cümledeki virgül veya noktalı virgülin yerini bağlaç alır.

İçeride oturmuştuk **ve** dışarıda bir gürültü koptu.

I. Cümle

II. Cümle

Dağ, dağa kavuşmaz **ama** insan, insana kavuşur.

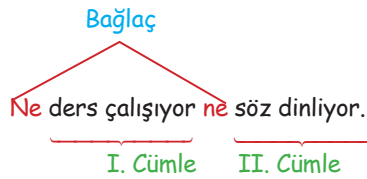
I. Cümle

II. Cümle

Görüldüğü üzere cümleler birbirine bağlaçlarla bağlanmıştır.

Dikkate Al

İçinde bağlaç bulunan her cümle bağlı cümle değildir. Önemli olan, bağlacın birden çok cümleyi birbirine bağlamasıdır.

"ne...ne" bağlacı cümleleri bağladığı için bu cümle yapıcı bağlı cümledir.

"ne...ne" bağlacı cümleleri değil, nesne görevinde iki sözcüğü bağlamış. Bu cümle bağlı değil, basit bir cümledir.

Örnek Soru

Şimdilik tek düşüncem daha fazla genç okura ulaşip onlara kitap okuma alışkanlığını kazandırmak .

Aşağıdakilerden hangisi yüklemi ve yapısına göre bu cümleyle özdeştir?

- A) Yer yer sembollerle, alt metinlerle konuşması gereken yazar, anlatısına yabancılaşabilir.
- B) Edebî üretkenlik, sadece gözlemediğimiz dünyayı olduğu gibi yazıya yansıtma işi değildir.
- C) Özellikle gençler arasında kitap okuma düzeyinin artması için neler yapılmalı?
- D) Yazar, romanın kurgusunda özgür davranmış, kahramanlarını aktif kılmıştır.
- E) Yazınsal yapıtın kendisi var olmalı çünkü yazarın varlığının faydası yoktur.

Biz Çözdük

Öncüldeki cümle yüklem dışında filimsi barındırdığı için birleşik yapıdır. Yüklemi filimsi olduğundan isim cümlesi kabul edilir. A birleşik yapı bir fiil cümlesidir. C, birleşik yapı fiil cümlesidir. D, sıralı bir fiil cümlesidir. E, yapıcı bağlı olan bir isim cümlesidir. Ancak B şıkkı, birleşik yapı bir isim cümlesi olduğu için öncüldeki cümleyle yapısına ve yüklemine göre özdeştir.

Cevap: B

Örnek 7

(I) Finlandiya, çoğunlukla düzlüklerden ve ovalardan oluşur. (II) Ülkede yaklaşık altmış bin tane büyük ve on binlerce küçük göl vardır. (III) Yüz seksen bine yakın küçüklü büyüklü adaya ev sahipliği yapar. (IV) Ülkenin yarısından fazlası çam, huş ve ladinlerden oluşan ormanlarla kaplıdır. (V) Topraklarının onda birinden daha azı tarım için elverişlidir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi yapısı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.
- E) V.

Sen Çöz 7

5. Kimi cümlelerin şekli ile verdiği anlam farklılık gösterebilir. Söz gelimi "--I--" cümlesi biçimce olumlu, anlamca olumsuz; "II--" cümlesi biçimce olumsuz, anlamca olumlu cümleye örnektir. **Bu açıklamada numaralanmış yerlere aşağıdaki örnek ikilisinden hangisi getirilmelidir?**
- A) I. Bu kadar harçlıkla gel de günün sonunu getir.
II. Sınıfta yaptığı espri pek biçimsizdi doğrusu.
- B) I. Ne Leylâ Mecnun'a ne Mecnun Leylâ'ya yâr oldu.
II. İnce, uzun boyuna hayran kalmamak mümkün değildi.
- C) I. Bu süreçte nelere katlandığını bilmez miyim?
II. Buranın hırçın denizinden korkmayan yoktur.
- D) I. Bu zavallı çocuklara zarar vermeyen mi kaldı?
II. Onu kendine inandırmak o kadar kolay mı?
- E) I. Arabanın arka kapağını gevşetsek mi acaba?
II. Caddedeki büyük kırtasiyede yok yok.

6. Öge ortaklığı olan sıralı cümleler, bağımlı sıralı cümle; öge ortaklığı olmayan sıralı cümleler, bağımsız sıralı cümle olur. **Bundan hareketle aşağıdakilerden hangisi bağımsız sıralı cümledir?**
- A) Aşı programları olağanüstü başarı sergiledi, kısa zamanda sonuç verdi.
- B) Delikanlı yol parasını cebinden çıkardı, şoföre uzattı.
- C) Almanların büyük yazarı Goethe roman yazdı, bilimle de ilgileni.
- D) Kendi köşesine çekildi, ben ona içecek bir şey götürdüm.
- E) Yazınsal yapıta ulaştım, gerekli düzeltmeleri yapmaya başladım.

7. I. Bir çulum var, atarım; nereden gelmiş, yatarım.
II. Bir ağaçta gül de biter diken de biter.
III. Bilene bir yeter, bilmeyene bin oku.
IV. Kendini umutla besleyen, şişmanlamaz.
V. Humma ateşine yelpazenin etkisi yoktur. **Numaralanmış atasözlerinden hangi ikisi yapıca özdeştir?**
- A) I ve II   B) I ve III   C) II ve III
D) II ve IV   E) III ve V

8. İçinde tek yargı bulunan, yüklemden başka yargısı olmayan cümleye basit yapı cümle denir.

Bu bilgiye göre,

(I) Sıkça görüştüğüm Hamdi'yle bankadan ayrıldığımdan beridir görüşmemiştim. (II) Makine vs. komisyonculuğu yapanın müdür muavini olduğunu biliyordum. (III) İşsiz zamanımda kendisine müracaat etmeyişişim bunun içindi. (IV) Para yardımı yapmasını istemeye gelirim zanneder diye çekinmiştim. (V) Hâlimden memnun görünüyordu kendinden emin bu adam.

metinde numaralanmış cümlelerin hangisi basit yapıdır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yan cümlenin görevi diğerlerinden farklıdır?**
- A) Babamların benden sonra eve geçtiklerini biliyordum.
- B) Aydınlık perdede kulak kabartmayı pek seviyordu evin hizmetlisi.
- C) Memlekete döndüğümüzde öğrendik ki bu iş uydurulmuş.
- D) Bu suçu işleyen er ya da geç bulacaklardı mahalleliler.
- E) O, hep daha iyi olgunlaşanları tercih ederdi bu mevsimde.

1. Yüklemi çeşitli açılardan tamamlayan ve cümlede yargı bildiren unsurlara yan cümle denir. Yan cümle çoğunlukla filimsi ile sağlansa da filimsi dışında başka öğelerle de sağlanabilir.

Bu bilgiye göre aşağıdakilerin hangisinde yan cümle farklı şekilde oluşturulmuştur?

- A) Hepimizin sözleşmelerce belirlenen ve güvence altına alınan hakları vardır.
- B) Ancak anayasal sözleşmelerin sağlandığı güvenceler hiçbir zaman yeterli değildir.
- C) Bütün bireyler özgürlüğünü temin ederse gerçek hakka ulaşılabilir.
- D) Özgürlüklerin ne olduğunu ve bu hakların neler sağladığı zamanla anlaşılır.
- E) İnsan hakları ancak hak ve özgürlüklere sahip olmakla mümkündür.
2. I. Engeller karşısında yılmadan çalışan kişi, başarılıdır.
- II. Hak deyince akan sular durur.
- III. Akıllı olana devlet gerekmez; akılsız, devleti ne yapsın?
- IV. Varsıl vaktinde, yoksul bulduğunda yer.

Numaralanmış cümlelerde yan cümlenin görevi aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III	IV
A)	Özne	Zarf Tümleci	Yer Tamlayıcısı	Belirtisiz Nesne
B)	Özne	Yer Tamlayıcısı	Zarf Tümleci	Belirtisiz Nesne
C)	Belirtisiz Nesne	Özne	Yer Tamlayıcısı	Zarf Tümleci
D)	Özne	Zarf Tümleci	Yer Tamlayıcısı	Zarf Tümleci
E)	Zarf Tümleci	Özne	Zarf Tümleci	Yer Tamlayıcısı

3. Hayat, kalbini övecek bir şarkıcı bulamadığında aklından söz edecek bir filozof doğurur.

Bu cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söyle-nemez?

- A) Yüklem türüne göre fiil cümlesidir.
- B) Öge dizilişine göre kurallı bir cümledir.
- C) Yapısına göre girişik birleşik cümledir.
- D) Birden çok yan cümleye sahiptir.
- E) Yan cümleler özne görevindedir.
4. Gün geçmesin ki bizi hayrete düşüren yeni olaylara şahit olmayalım.

Aşağıdakilerden hangisi biçimce ve anlamca bu cümle ile özdeştir?

- A) Geçen günkü kazada on yedi kişi kötü bir şekilde yaralanmış.
- B) Şimdiye kadar bu konuda hata yaptığıma şahit oldun mu?
- C) Sen ne zaman kapıma geldin de ben seni almadım?
- D) El için neden ağlayayım arkadaş, diye karşılık verdi bize.
- E) Ödüllere bile lââyık görülse hiç gider mi o tarz davetlere?

5. **Aşağıdakilerin hangisi dolaylı tümleci ortak bir sıralı cümledir?**

- A) Onun sessiz sedasız yaşayışı, tahammül edip hepimizi hayrete düşürdü.
- B) Beraber yürüdüğümüz zamanlara içlendik, hasretler büyüttük birlikte.
- C) Yanımda ağzını açmadan yürüyor, sessizliğin tadını çıkarıyor.
- D) Akşamdan tüm malzemeleri hazırladı, sabah erkenden hazırlığa başladı.
- E) Onu evden aldım, beraber balık avlamaya gittik.

6.

	Basit cümle	Birleşik cümle	Sıralı cümle	Bağlı cümle	Kurallı cümle	Devrik cümle	İsim cümlesi	Fiil cümle
I. Nefes nefese çıkmak ve tereddüt etmek ona göre değildi.		✓			✓		✓	
II. Ondan sonra, birkaç kere uzun uzun çaldım kapıyı.	✓					✓		✓
III. Arkadan hayretle bakan kıza bile bakmadan gitti hızla.		✓				✓		✓
IV. Öğleden sonra ilk işim babama bu durumu haber vermektir.	✓				✓			✓
V. Gecenin tüm soğuşunu yemiş, sabah uyandığında iyi hissetmiyordu.			✓		✓			✓

Bu tabloda numaralanmış cümlelerin hangisiyle ilgili işaretlemelerden birinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

7.

Eviniz kutu gibi küçücük bir evdi
Sarmaşıklarla balkonu örtük bir evdi
Güneşin batmasına yakın saatlerde
Yıkardı gölgesi kuytu bir derede
Yaz, kış yeşil bir saksı ıtır pencerede

Bu şiirin kaçınıcı dizesi eksilteli cümle özelliği gösterir?

- A) 1.   B) 2.   C) 3.   D) 4.   E) 5.

8.

- I. İnsan köklerine dayanır, yıkmamak koşuluyla.
II. Çocuğa iş buyur, ardından koştur.
III. Doğru olmak kârlıdır, ödemesi yavaştır.
IV. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Numaralanmış atasözlerinin hangilerinde özne ortaktır?

- A) I ve II   B) I ve III   C) II ve III
D) I ve IV   E) II ve IV

9.

Arzulayanın kalbinde güzellik, onu görenin gözle-
rindekenden daha fazla parıldar.

Aşağıdakilerden hangisi yüklemi ve yapısı bakımından bu cümle ile özdeştir?

- A) Anlattıklarını sessizce dinliyor, notlar alıyordu sürekli.
B) Akşamın dingin sessizliğini havlayan köpekler bozdu aniden.
C) Köşeyi dönüp ana caddeye döndüğümde karşımda o yoktu artık.
D) Düşüncelerini topladı ancak kendisince konuşacak mecal bulamadı.
E) Böyle bir günde kimsenin elinden bir şey gelmiyordu.

ANLATIM BOZUKLUĞU

- ✓ Sınavlarda anlatım bozukluğu konusu, çoğu zaman öğrencinin gözünü korkutur. Anlatım bozukluğunun kolay sınırlanmayacak kadar çok nedeninin olması ve günlük hayatta çokça bozuk ve düşük cümle kurulması, bu durumun temel nedenlerindedir.

... hangisinde anlatım bozukluğu vardır?
... hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?
... anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?
... anlatım bozukluğu nasıl giderilir?

- ✓ Anlatım bozukluğu sorularının kalıpları yukarıdaki gibi sınırlıdır.
- ✓ Anlatım bozukluğu sorularını sağlıklı çözümlenme yolu, anlatım bozukluğuna yol açan neden ve durumlara hâkim olmaktır. Bu da iyi bir anlam ve dil bilgisi hâkimiyeti gerektirir.
- ✓ Anlatım bozukluğunun nedenlerini iki ana başlıkta incelemek yararlı olacaktır:

• Anlamla İlgili Anlatım Bozuklukları

• Dil Bilgisi ile İlgili Anlatım Bozuklukları

A Anlamla İlgili Anlatım Bozuklukları

- Gereksiz Sözcük Kullanımı
- Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanımı
- Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanımı
- Anlamca Çelişen Sözlerin Bir Arada Kullanımı
- Anlam Belirsizliği / Karşılaştırma Yanlışları
- Deyimin Yanlış Kullanımı
- Mantık Hatası / Sıralama Yanlışları

1 Gereksiz Sözcük Kullanımı (Duruluk İlkesine Aykırılık)

- Bir cümlede eş anlamlı sözcüklerin veya anlamca birbirini karşılayan ifadelerin birlikte kullanımı, cümlenin duruluğunu bozar; anlatım kusuruna yol açar.
- Cümleden sözcük veya söz öbeği çıkarıldığında anlam daralıp değişmiyorsa o söz veya söz öbeği gereksizdir.

Gereksiz sözcük kullanımı şu şekillerde karşımıza çıkar:

- Eş anlamlı (anlamdaş) sözcüklerin bir arada kullanımı
- ✳ Birtakım ilke ve prensiplerinin olması, bir yayın kuruluşunun ayırıcı özelliğidir.

("ilke" ve "prensip" anlamdaş sözcükler oldukları için bunlardan biri gereksizdir.)

- Bir sözcüğün anlamının, başka bir sözcüğün içinde olması
- ✳ Çocuk hediye geri iade etmenin yollarını arıyordu sürekli.

("İade etme" eyleminde "geri" anlamı olduğu için bu sözcük gereksizdir.)

- Bir sözcüğün anlamının, başka bir ekte olması veya ekle karşılanması
- ✳ Hava sıcaklığının artmasının nedeni, küresel ısınmadandır.

("-den" eki "neden" anlamındadır. Bunlardan biri gereksizdir.)

- ✳ Arapça dili çağrışım açısından son derece zengindir.

("-ce" eki millet isminde "dil" anlamındadır, "dili" gereksizdir. "Arap dili" şeklinde de kullanılabilir.)

Dikkate Al

"tedbir - önlem, sağlık - sıhhat, gibi - sanki, neşeli - şen, acımak - merhamet etmek, ilgi - alaka, elverişli - müsait, izin - müsaade, birdenbire - aniden, gereksinim - ihtiyaç, eksik - noksan, düzey - seviye, ayrıcalık - imtiyaz, çaba - gayret, yararlı - faydalı, bütünüyle - komple, full - dolu..." gibi aynı anlama gelen sözcükler (anlamdaşlık), anlatım bozukluğuna yol açar.

Alıştırma

Aşağıdaki cümlelerdeki anlatım kusurlarını belirtiniz.

- ☀ İşe geç geleceğini hiç olmazsa bana haber verseydin bari.
- ☀ Kar kazlarının birinci önceliği göç etmektir.
- ☀ Hava sıcaklığı, sıfırın altında eksi 30 dereceye düşebilir.
- ☀ Bu davranış, insandan insana göre değişir.
- ☀ Geçmişe ait hatıraların anımsanması, kimi zaman duygulandırır insanı
- ☀ Toplantıya en son Halil katıldı sanırım.
- ☀ Eğer bu soruların hepsini doğru yanıtlarsam sınavı kazanırım.

ÇİTA YAYINLARI

Örnek Soru

Cümleye anlam katmayan, çıkarılması cümlenin anlamında eksikliğe veya daralmaya yol açmayan bir sözcük, o cümlede gereksizdir. Bu sözcük aynı zamanda anlatımda duruluk ilkesini de zedeler.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisi, duruluk ilkesine aykırı dizilmiştir?

- A) Fantastik edebiyat alanında kendini her zaman belli eden bir yazar olmuştur.
- B) Çocuk, kendi aklının sınırlarını zorluyor; en ince ayrıntıları yokluyordu.
- C) Sanatçının eserlerinde öykülerin katman katman açıldığını hissedersiniz.
- D) İşe geç gelme alışkanlığını son bir aydır huy edinmişti yeni aldığımız eleman.
- E) Yazılan bu cümlenin ne kadar önemli olduğunu çok sonra idrak edebilmişti.

Biz Çözdük

Bir cümle gereksiz sözcük ve eklerden arınırsa bu, o cümlenin "duru" olduğunu gösterir. A, B, C, E şıklarında gereksiz sözcük veya ek olmadığı için bu cümleler duruluk ilkesine aykırı değildir. D şıkkı duru bir cümle değildir çünkü cümledeki "alışkanlık" ile "huy edinmek" ifadeleri aynı anlama gelmektedir.

Cevap: D

Dikkate Al

Türkçede "etmek, olmak" yardımcı eylemleri, isim soylu sözcüklerle kimi zaman gereksiz kullanılır. Günümüzde "yapmak, bulmak" eylemleri de bu duruma yol açmaktadır. Bu yardımcı eylemleri gereksiz kullanmak yerine sözcüklerin eylem olanını kullanma yoluna gitmek, cümleye daha duru bir anlam kazandırır.

"Başvuru yapmak" yerine "başvurmak"

"Umut etmek" yerine "ummak"

"Kuşku etmek" yerine "kuşkulanmak"

"Etki etmek" yerine "etkilemek"

eylemlerini kullanmak, duruluk ilkesi açısından daha uygun olacaktır.

☀ Otobüs durağındaki kırmızı araç, bekleme yapma! (bekleme)

☀ Evdeki durumun çarşıya uymayacağını hesap edemedim. (hesaplayamadım.)

"Yap-, et-" eylemleri gereksiz kullanılmıştır.

- ✓ Her sözcüğün kullanılabilceği bir anlam alanı vardır. Sözcüklerin kullanım alanlarına dikkat etmemek, anlatım kusurudur.
- ✱ Kestirmedığımız için kızcağızın tırnakları çok **büyümüş**. } Tırnak "büyümez", "uzar."
- ✱ Balıkçılar, kıyıya vurmuş, yirmili yaşlarda bir erkek **cenazesi** bulmuş
(tabuta konmuş ölü) } "Cenaze" değil, "ceset" olmalıydı.
- ✱ Köpeğimiz sabaha kadar **bağırıyor** için uyuyamadım. } İnsan bağırır, köpekler havlar; "havladığı" olmalıydı.
- ✱ Belediyenin uygulamalarından dolayı birçok **hayvan hakkın rahmetine kavuştu**. } "Hakkın rahmetine kavuşmak" ölen bir insan için kullanılır. Hayvanlar için "telef olmak" kullanılır.

Dikkate Al

Deyimin anlam inceliğine dikkat edilmeksizin kullanımı da anlatım bozukluğuna yol açar.

- ✱ Yaptığı hatalarla hemen öğretmenin **gözüne girdi**. } Hatalardan dolayı "göze girilmez", "gözden düşülür."
- ✱ Komisyon, tüm itirazlara **göz yummuştu**. } İtirazlara "göz yummak" değil, "kulak tıkamak" deyimini uygundur.

3. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanımı

➡ Sözcüğün cümlede olması gereken yerde kullanılmaması ya cümleyi tamamen bozar ya da cümlede farklı bir anlam yaratır. Bu durum, anlatım bozukluğuna yol açar.

- ✱ Sol ayağını **her** basamaklara atışında cebindeki anahtarlar şakırdıyordu. } "Her basamaklara" değil, "basamaklara her atışında" olmalıydı.
- ✱ İlk aklıma gelen ismi söyleyiverdim. } "İlk aklıma" değil, "aklıma ilk gelen" olmaydı.
- ✱ Alınan bu karar, savaşta askerin **daha çok** ölmesine neden oldu. } "Daha çok ölmek" değil, "daha çok askerin ölmesi" olmaydı.
- ✱ Kaza yerine gelen ölenlerin yakınları sinir krizi geçirdi. } "Kaza yerine gelen ölenler değil", "ölenlerin kaza yerine gelen yakınları" olmalıydı.

Dikkate Al

İki durumu kıyaslamak için yapılan sıralamaların öncelikleri de bazen "karşılaştırma hataları"na yol açar. Bu durum, çoğu zaman sözcüğün yanlış yerde kullanımından kaynaklanır.

- ☀ Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse
ölüme hatta sara nöbetlerine yol açar.

Önce hafif olan "sara nöbetleri,"
sonra ağır olan "ölüm" gelmeliydi.
- ☀ Ayakta durmak şöyle dursun, top oynaya-
cak hâlim yok.

"Top oynamak şöyle dursun, ayakta
duracak hâlim yok." olmalıydı.

4. Anlamca Çelişen Sözlerin Kullanımı

➡ Bir cümlede "kesinlik" ve "olasılık" bildiren ifadelerin bir arada kullanılması tutarsızlığa (çelişkiye) yol açar. Bu durum, anlatım bozukluğuna yol açar.

kesinlik	olasılık
tam	aşağı yukarı
eminim	belki
şüphesiz	olmalı
kesinlikle	tahmin ediyorum
mutlaka	olabilir
elbette	genellikle
kuşkusuz	kadar
muhakkak	yaklaşık

- ☀ Aşağı yukarı okulların açılışından tam 15 gün
sonra oldu olay.

Aşağı yukarı → yaklaşık
tam → kesinlik
- ☀ Eminim ki adam güç durumda olmasaydı belki
de o parayı almazdı.

eminim → kesinlik
belki → ihtimal
- ☀ Şurası su götürmez bir gerçek ki internet,
gençleri olumsuz etkiliyor olabilir.

su götürmez gerçek → kesinlik
belki → ihtimal
- ☀ Binanın önünde tamı tamına on on beş insan
vardı.

on on beş → yaklaşık
tamı tamına → kesinlik
- ☀ Trafikte ani fren yapıldığında yolcular mutlaka
başlarını bir yerlere çarpabilirler.

mutlaka → kesinlik
çarpabilirler → olasılık

Örnek 8

- Bir sözün veya sözcüğün anlamı, cümlede başka sözcük veya ekte varsa o sözcük o cümlede gereksizdir.
- Anlam veya yazım bakımından birbirine benzer sözcüklerin, birbirlerinin yerine kullanılması anlatım kusurudur.
- Cümlede bir sözcüğün gerektiği yerde kullanılmaması söz dizimi yanlışına neden olur.
- Anlam bakımından ters düşen sözcüklerin cümledeki kullanımı anlamsal tutarsızlığa yol açar.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi yukarıda açıklaması yapılan anlatım bozukluklarından birini örneklendirmez?

- Adamın bizden kesinlikle önemli birçok bilgiyi sakladığını sanıyorum.
- Uçuştan bir saat önce orada olmayı bırak, uçuş saatine bile yetişeceği belirsiz.
- Beni her Allah'ın günü arıyor, son projede yer almak istiyordu benden.
- Başvurduğum tüm mağazalardan öğretim durumuna ilişkin belge istediler.
- Virüsün etkili olduğu bu dönemde insanların yaptığı her bağış, tabii ki karşılıksız olacaktır.

Sen Çöz 8

5. Anlam Belirsizliği

➡ Bir cümle tek bir anlam içermeli, birden çok anlama gelmemelidir. Anlatımı açık bir cümleden, o cümleyi okuyan herkes aynı anlamı çıkarmalıdır. Bir cümleden farklı iki anlam çıkarılabiliyorsa o cümlede anlam belirsizliğine dayalı bir anlatım bozukluğu var demektir.

Anlam belirsizliği üç şekilde karşımıza çıkar:

✓ Noktalama eksikliğinden kaynaklanan anlam belirsizliği:

- ☀ O ülkenin özellikle elması meşhurdur. } "Elma" mı, "elmas" mı? Kesme işaretiyle anlam belirsizliği giderilebilir.
- ☀ Kadın gazeteciye telaşla bir şeyler anlatmaya çalışıyor. } "Kadın"dan sonra virgül olmaması, belirsizlik yaratmıştır.

✓ Kişi (şahıs) zamiri eksikliğinden kaynaklanan anlam belirsizliği:

- ☀ Melis, kitabını masaya bıraktığını söyledi. } $\left. \begin{array}{l} \text{senin kitabını} \\ \text{onun kitabını} \end{array} \right\} \text{mi?}$ } "senin, onun" kişi zamirlerinden biri cümlede olmalıdır.
- ☀ Bizimle gelmeyeceğini öğrenince çok üzül-düm. } $\left. \begin{array}{l} \text{senin gelmeyeceğini} \\ \text{onun gelmeyeceğini} \end{array} \right\} \text{mi?}$ }

✓ Bir cümlenin iki anlama gelmesinden kaynaklanan anlam belirsizliği:

✖ Serhat, Kerem'den çok para aldı.

Bu cümle karşılaştırma hatasından kaynaklı iki anlama geliyor:

✖ Serhat, Kerem'den alması gerekenden fazla para aldı.

✖ Bir başkası, Serhat'a Kerem'den daha çok para verdi.

6. Mantık Hatası

➡ Cümlenin biçimce düzgün olması, kusursuz olduğu anlamına gelmez. Düzgün bir cümle, mantık yönünden de tutarlı ve kusursuz olmalıdır.

✖ Tüm bildiklerimi ve bilmediklerimi kızıma anlatmak istiyorum. } *Bildiğimi anlatmam mümkün ama bilmediğimi anlatmanın imkanı yok.*

✖ Bu karar 46 oya karşı 41 oyla kabul edildi. } *Oylamada önce ret, sonra kabul oyları söylenmeliydi.*

✖ Eve gittiğimde değerli eşyalarımızı çalınmış olarak bulduk. } *Olmayan, çalınmış eşyaları bulmak mantıksız.*

✖ Günümüzde radyo, televizyon, dergi, gazetelerde yazım yanlışlarına sıkça rastlanıyor. } *"Dergi, gazete ve televizyon"da yazım yanlışı mümkündür ancak "radyo" basılı ve görüntülü olmadığı için yazım yanlışı radyoda mümkün değildir.*

Örnek 9

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğunun kaynağı diğerlerinden farklıdır?

- İlk kez gerçekleşen geleneksel ceviz festivalinde katılım çok yüksekti.
- Asıl anlatmak istediğini hiçbir zaman tam olarak anlayamadım.
- Köyümde yaşadıklarımı hayal ediyorum da ne güzel vakitlerim olmuş benim.
- Yumurta kırmayı bırak şimdiye kadar mükellef bir sofraya dahi görmedik.
- Çalışmanı özgün kılmak için önceden yazılmış ürünlerden esinlenmen gerekir.

Sen Çöz 9

B) Dil Bilgisi ile İlgili Anlatım Bozuklukları

➔ Eklerle İlgili Yanlışlıklar	➔ Tamlama Yanlışları	➔ Bağlaç Yanlışları
➔ Özne - Yüklem Uyuşmazlığı	➔ Sözcüğün Yanlış Yapılandırılması	➔ Çatı Uyuşmazlığı
➔ Öge Eksiklikleri		

1. Eklerle İlgili Yanlışlıklar

Eklerle ilgili yanlışlıklar çeşitli şekillerde karşımıza çıkar:

✓ Cümlede tamlayan (ilgi) ekinin eksikliği, anlatım kusurudur.

✱ Sağlığına dikkat eden bir insan ne tür yiyeceklerin zararlı olduğunu biliyor olması gerekir.

...insanın... biliyor olması...
ilgi eki iyelik eki
tamlayan tamlanan
tamlayandaki "-ın" ilgi takısı eksik

✱ Dünyada tamamı mermerden yapılmış olan ilk anıtsal tapınak Ege'nin Efes kentinde olduğu biliniyor.

...ilk anıtsal tapınak(ğ)ın... kentinde olduğu
ilgi eki iyelik eki
tamlayan tamlanan
tamlayandaki "-ın" ilgi eki eksik

✓ "-ki" sıfat yapan ek, "bulunan, olan" anlamları verdiği için bu iki unsur bir arada kullanılmaz.

✱ Evin etrafındaki olan tüm çöpleri hep beraber temizledik.

Ya "-ki" ya "olan" çıkarılmalı. "evin etrafında olan" veya "evin etrafındaki" olmalıdır.

✓ Sıfat tamlamasında tamlayan çoğulsa tamlanan tekil olmalıdır.

✱ Birçok seneler geçti, dönen yok seferinden.

tamlayan (çoğul) } "Birçok sene" olmalı. Tamlayan çoğulluk bildirdiği için tamlananın tekil olması gerekir.

✓ İyelik ekinin gereksiz kullanımı da anlatım bozukluğuna yol açar.

✱ Ben top oynamasını bilmiyorum, dedi.

iyelik eki gereksiz } "Oynamasını" değil, "oynamayı" olur.

- ✓ Kimi zaman tamlayan (ilgi) eki de gereksiz kullanılır.
- ✘ Türkiye'nin birkaç bölgesi hariç kar yüzü görmedi. } "Türkiye, birkaç bölgesi hariç kar yüzü görmedi. ("-nın" gereksiz)
- ✓ Birbirinin yerini alamayacak bazı eklerin birbirlerinin yerine kullanılması, anlatım bozukluğuna yol açar.
- ✘ Ortak arzumuz, bir an önce izin almamız ve evlerimize dönmektir. } "İzin almak ve evlerimize dönmek" veya "izin almamız ve evlerimize dönmemiz" olmalıydı.

2. Tamlama Yanlışları

➡ Tamlamalarla ilgili yapılan kusurlardan biri, farklı görevdeki sözcüklerin (bir isim, bir sıfat) ortak tamlanana bağlanmasıdır. Yani farklı türde tamlayanların aynı tamlanana bağlanması, anlatım bozukluğuna yol açar.

✘ Kanundan özel ve kamu kuruluşu personeli
sıfat isim tamlanan
birlikte faydalanacak. } "Özel kuruluş ve kamu kuruluşu"
sıfat tamlaması isim tamlaması
biçiminde olmaydı.

✘ Neşeli ve güldürü unsurlarının çokça
tamlayan tamlayan tamlanan
(sıfat) (isim)
kullanıldığı bu filmi, mutlaka izlemelisiniz. } "Neşeli unsurlar ve güldürü unsurları"
sıfat tamlaması isim tamlaması
biçiminde olmaydı.

➡ Cümle kurulumunda "tamlayan" durumundaki unsurun eksikliği de anlatım bozukluğuna yol açar.

✘ Marmariste yaşayan insanlar, bunaltıcı sicağından şikayet ediyor. } ...Marmaris'in bunaltıcı sicağı...
tamlayan tamlanan
↓
eksik

➡ Kimi zaman bir ismin tamlamadan önce verilmesi, ismin tamlananın bir parçasıymış gibi görünmesine yol açar. Bu durumda isimle tamlamanın yer değiştirmesi gerekir.

- ✘ Bu cümledeki özne ve dolaylı tümleçleri bulunuz. } "Dolaylı tümleç ve özneyi" biçiminde olmalıdır.
- ✘ Yemeğin yanında kola ve meyve suyu getirdiler. } "Meyve suyu ve kola" biçiminde olmalıdır.

Örnek Soru

(I) Makaleyi yazmaya başlamadan önce yazım aşamalarını iyice öğrenmelisiniz. (II) İlk olarak hangi konuda çalışmak istediğinizi belirleyin. (III) Ardından bu çalışmayı neden yaptığınızı düşünün; bir düşünceyi çürütmek ya da güçlü yönlerini ortaya çıkarmak mı istiyorsunuz, bunu belirleyin. (IV) Bu aşamadan sonra artık seçtiğiniz konuyla ilgili tüm çalışmaları, referans araştırma kısmına geçebilirsiniz. (V) Çalışmanızı, özgün kılmak için çeşitli saha çalışmaları yapabilir, yabancı makalelerden yararlanabilirsiniz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangi ikisinde aynı nedenden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

- A) I ve II   B) I. ve III   C) II ve IV   D) III ve IV   E) III ve V

Biz Çözdük

Cümlelere baktığımızda II, IV ve V numaralı cümlelerde anlatım bozukluğu olmadığını görürüz. Ancak I ve III numaralı cümlelerde, nedeni aynı anlatım bozukluğu vardır. I. cümlede "yazım aşamalarını" ifadesinde "neyin yazım aşamaları" olduğu belli değil. "Makalenin yazım aşamaları" olmalı. Dolayısıyla tamlayan eksiktir. IV. cümlede "bir düşünceyi çürütmek ya da güçlü yönlerini ortaya çıkarmak" ifadesi "...düşüncenin güçlü yönlerini ortaya çıkarmak" biçiminde olmalıdır. Burada da tamlayanın eksik olduğunu görürüz. I ve III numaralı cümlelerde tamlayan eksikliğinden dolayı anlatım bozukluğu vardır.

Cevap: B

3. Bağlaç Yanlışları

Yanlış bağlaç kullanımı, anlatım bozukluğuna yol açar. Bu durum, birbirlerinin yerine kullanılmayacak bağlaçların birbirlerinin yerine kullanılmasından kaynaklanır.

- ❌ Dün yapacağım hiçbir iş yoktu **üstelik** balkonda oturup kitap okudum. } "Üstelik" yerine "bu yüzden" gelmelidir.
- ❌ Oraya gidersen Etnoğrafya **ya da** Kurtuluş Savaşı müzelerini gezmelisin. } "Ya da" bağlacı yerine "ve" bağlacı gelmelidir.
- ❌ Yanlış bir şey yapsam da kızmaz **ama** inanılmayacak kadar anlayışlıdır. } "Ama" bağlacı yerine "çünkü" bağlacı gelmelidir.

Dikkate Al

Cümlede "ne...ne" bağlacı varsa cümle olumlu bitmelidir. Çünkü bu bağlaç cümleye olumsuzluk anlamı katar. Yani cümlelerin tekrar olumsuz olmasına gerek yoktur.

- ❌ Senin yaptıkların **ne** akla **ne** hayale sığmaz. } "Senin yaptıkların ne akla ne hayale sığar." biçiminde olmalıdır.

4. Yüklemle İlgili Yanlışlıklar / Yüklem Eksikliği

➡ Sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde ortak kullanılan yüklem cümlelerden birine uymaması, anlatım bozukluğuna yol açar. Bu durum **yüklem eksikliği** diye ifade edilir.

☀ Kendisine haksızlık edildiğini, çalışma koşullarının bir an önce iyileştirilmesi gerektiğini istedi.
Yüklem } "Kendisine haksızlık edildiğini istedi." olmaz.
"Kendisine haksızlık edildiğini söyledi." şeklin-
de bir yüklem gerekir. Yüklem

☀ Salonun duvarları ben $\left\{ \begin{array}{l} \text{(boyamıştı)} \rightarrow \text{olmaz} \\ \text{(boyamıştım)} \rightarrow \text{olur} \end{array} \right\}$ "boyamıştım" yüklemi eksiktir.

koridorundakileri de Sezen boyamıştı.
Yüklem

Unutma!

Yüklemde bulunması gereken ek eylemin eksikliği de anlatım bozukluğu yaratır.

☀ Boyu kısa, bedeni de pek biçimli değildi. } "Boyu kısa değildi" gibi görünüyor. Hâlbuki
"boyu kısaydı." olmalı.

☀ Evrak işlerine bakan memur çok pratik ancak masası pek düzenli değildi. } "Pratik değil" gibi görünüyor. Hâlbuki "pratik-
ti." olmalıydı. Ek eylem eksik.

5. Özneyle İlgili Yanlışlıklar / Özne Eksikliği

➡ Birden çok yargının veya yüklem cümlelerinde ortak kullanılmaması gereken öznenin ortak kullanılması, **özne eksikliği**ne yol açar. Bu durum anlatım kusuru yaratır.

I. CÜMLE

☀ Sergideki tabloların fiyatları çok yüksek,
Özne
böyle devam ederse alıcı bulamaz.

II. ümlenin öznesi "sergideki tabloların fiyat-
ları" gibi görünüyor. II. cümlede "sergideki
tablolar" özne olmalı.

II. CÜMLE

... böyle devam ederse sergideki tablolar alıcı bulamaz.
Özne

Biçiminde
olmalıydı.

✳ Herkes ellerini havaya kaldırarak söz istediler.

Özne

✳ Stada sonradan gelen grup, maçın sonunda

Özne

taşkınlık yaptılar.

✳ O kurumda eğitim görmüş hiç kimse saygılı,

Özne

hoşgörülü ve esnek olmak gibi erdemler kazanmamışlardır.

Bu cümlelerde özneler, belgisiz zamir veya topluluk ismi olduğu için yüklemlerin tekil olması gerekir.

ÖZNE

YÜKLEM

I. ve II. tekil
I. ve III. tekil
I. II ve III. tekil

ise

I. Çoğul (biz)
olmalıdır.

II. ve III. tekil

ise

II. Çoğul (siz)
olmalıdır.

✳ Bu garip işe ben de annem de çok şaşırmıştı.

Biz

Özne "ben ve annem" (biz) olduğu için yüklem "şaşırmıştık" olmalı.

✳ Sen ve kardeşin tez elden tüm eşyaları toplayacak.

Siz

Özne "sen ve kardeşin" (siz) olduğu için yüklem "toplayacaksınız" olmalı.

✳ Sınav salonunda bir ben bir de gözetmen kalmıştı.
(...ben ve gözetmen)

Biz

Özne "bir ben bir de gözetmen" olduğu için yüklem "kalmıştık" olmalı.

ÖZNE

YÜKLEM

Herkes
Hepsi
Tümü
Hepimiz
...

olumlu-çoğul
belgisizlik bildiri-
yorsa

olumlu olmalıdır.

Kimse
Hiç kimse
Hiçbiri
...

olumsuz-çoğul bel-
gisizlik bildiriyorsa

olumsuz olmalıdır.

- ★ Ama artık her şey eskisi gibi değildi.

Olumlu	Olumsuz
özne	yüklem
- ★ Kimse, başkasının işine karışmasını istemiyor; yalnız kendi bildiğini yapıyordu.

Olumsuz	Olumlu
özne	yüklem
- ★ "Ama artık hiçbir şey eskisi gibi değildi." olmalı.

Olumsuz	Olumsuz
özne	yüklem
- ★ İkinci cümlenin öznesi "kimse" olamayacağına göre cümlede özne eksik.
"Herkes yalnız kendi bildiğini yapıyordu."

Olumlu	Olumlu
özne	yüklem
- ★ şeklinde cümle düzeltilebilir.

Örnek 10

- I. Araba sarsıldıkça yayların çıkardığı gıcırtya camların şingirtisine uygun olarak zor işitilir bir ses duyuluyordu.
- II. Akşam yemeği yenildikten, kahveler de içildikten sonra koyu bir sohbeta başlandı.
- III. Uzun Korona günlerinde en çok araba kullanmasını özledim desem, yeridir.
- IV. Halk uzun zamandır malum konuya bu kadar duyarlı olduğuna şahit olmamıştım doğrusunu isterseniz.
- V. Hayata bakış açımı değiştiren, yaşamıma yön veren bir öğretmenimle bir anımı anlatayım size.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde eklerle ilgili bir anlatım bozukluğu yoktur?

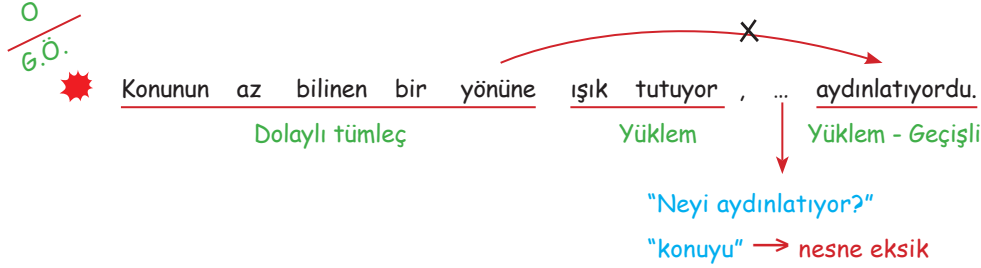
- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

Sen Çöz 10

7. Öge Eksikliği

Nesne Eksikliği

➔ Sıralı, bağlı ya da birleşik cümlelerde gerekli olduğu hâlde bazen ikinci cümlede veya yargıda nesne eksik olabilir. Çoğu zaman birinci cümledeki başka bir öge, ikinci cümlelerin nesnesiymiş gibi gösterilir.

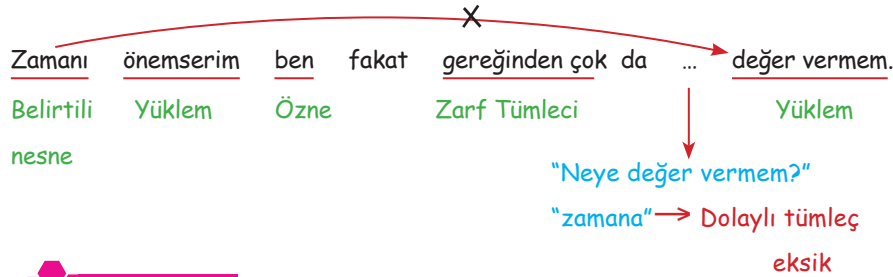
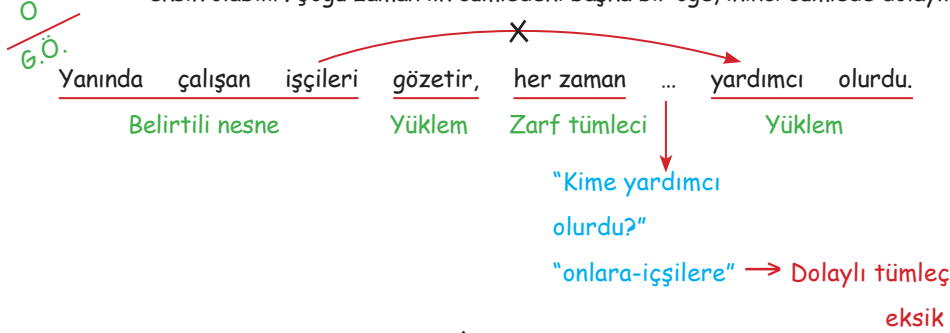

Dikkate Al

Birinci cümlelerin dolaylı tümleci, ikinci cümlelerin nesnesiymiş gibi gösterilmiş.

Dolaylı Tümleş Eksikliği

➔ Sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde gerekli olduğu hâlde bazen ikinci cümlede ya da yargıda dolaylı tümleş eksik olabilir. Çoğu zaman ilk cümledeki başka bir öge, ikinci cümlede dolaylı tümleşmiş gibi gösterilir.

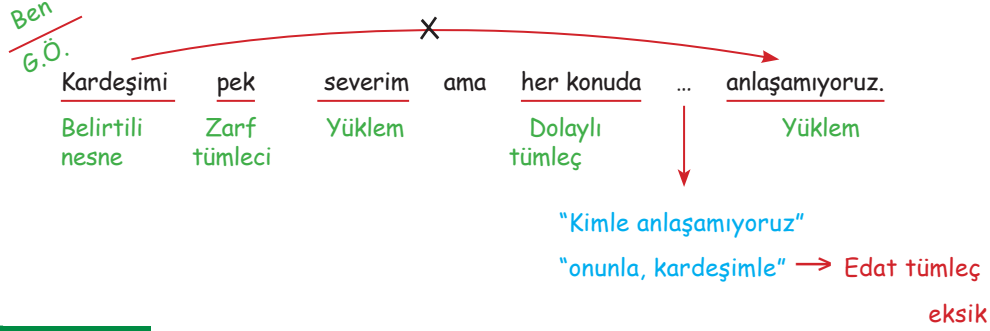

Dikkate Al

Birinci cümlelerin nesnesi, ikinci cümlelerin dolaylı tümleci olarak gösterilmiştir.

Edat Tümlenci Eksikliği

➡ Genellikle ilk cümlede özne, nesne, dolaylı tümlenç olan ögeler; ikinci cümlenin edat tümlenciymiş gibi gösterilir. Bu da edat tümlenci eksikliğine yol açar.

Örnek Soru

Cümlede kullanılması gereken bir ögenin bulunmaması, anlatım bozukluğudur. Bu durum, çoğunlukla sıralı ve bağlı cümlelerde ortak ögelerin aynı yükleme bağlanamamasından kaynaklanır. "Sokak hayvanları şehir dışına gitti, gittikleri yerde aç bırakmamak gerek." cümlesinde nesne eksik. İkinci cümleye "onları" getirilmelidir.

Buna göre,

- I. Çocuğunu en çok seven, en fazla oyun oynayandır bence.
- II. Ekmek yediğin kapıya nankörlük etme, hayatın boyunca koru.
- III. Pek çok ünlü Galatasaray Lisesinde okumuş ve mezun olmuştun.
- IV. Doğum sancılarını atlattım, kitabını bitirmiş bir yazar olarak karşımızdaydın.
- V. Özel hayatımda insanlarla samimi olmayı severim, benim denemelerim onun için sohbet havası taşıyor.

cümlelerin hangisinde öge eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu yoktur?

- A) I ve II   B) Yalnız II   C) III ve IV   D) Yalnız IV   E) IV ve V

Biz Çözdük

Öge eksikliği açıklamadan da hareketle çeşitli şekillerde karşımıza geliyor. I. de "oyun oynayandır" sözcüğünden önce "onlarla" edat tümlenci gelmeli; II. de "hayatın" sözcüğünden önce "onları" nesnesi gelmeli; III. de "mezun" sözcüğünden önce "oradan" dolaylı tümlenci gelmelidir. Dolayısıyla I, II ve III'te öge eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. Ancak IV ve V numaralı cümlelerde öge eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu yoktur.

Cevap: E

Eylemsi Eksikliği - Yanlışlığı

➡ Bazı cümlelerde ortak kullanılmaması gereken fiilimsilerin ortak kullanımı, anlatım bozukluğuna yol açar. Bu durum yardımcı eylem eksikliği olarak da geçer.

✳ Hangisinin başarılı ... , hangisinin başarılı olmadığını anlayacağız.

"olduğunu" → fiilimsi - yardımcı eylem eksikliği

✳ İdare, okul içinde çekirdek ... ve sigara içilmesine izin vermiyordu.

"yenilmesine" → fiilimsi - yardımcı eylem eksikliği

8. Çatı Uyuşmazlığı

- Sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde aynı özneyi alan cümlelerin yüklemleri veya eylemsileri aynı çatı eklerini (-n, -l) almalıdır.
- Yargılardan biri etkense diğeri de etken, biri edilgense diğeri de edilgen olmalıdır.
- Yargılardaki çatıların farklı olması (etken,edilgen) anlatım bozukluğuna yol açar.

❗ Başarılı olmak isteniyorsa iyi çalışılmalıdır.

etken   edilgen   edilgen

↓

(olunmak)

"edilgen" olmalı.

❗ Çocuklarla bir yere gidip bu sonuçlar kutlanmalıdır.

etken   edilgen

↓

(gidilip)

"edilgen" olmalı.

9. Sözcüğün Yanlış Yapılandırılması

- Sözcüğe ek getirilirken dikkat edilmelidir. Gereksiz ve yanlış ekler, sözcüğün yanlış yapılandırılmasına yol açar.

❗ Babası bu mahallede uzun zamandır marketçilik işletiyordu.

market

} "Marketçilik" yapılır, "market" işletilir. Yapım ekleri gereksizdir.

❗ Alıkoyulan paketler yarın postaya verilecek.

alikonulan

} "Alıkoyulan" değil, "alikonulan" olacak.

❗ Kendini tanıştırmak için öne atıldı delikanlı.

tanıtmak

} "Tanış-" eylemi karşılıklı olur, delikanlı kendini "tanıştırmaz", "tanıtır."

Örnek Soru

- I. Özne - yüklem uyumsuzluğu
- II. İyelik ekinin gereksiz kullanımı
- III. Yüklem eksikliği
- IV. Tamlama yanlışlığı
- V. Yanlış ek kullanımı

Verilenlerden hangisi "Ay bir yandan, sen bir yandan sar beni." cümlesindeki anlatım bozukluğunun gerekçesidir?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

Biz Çözdük

Soru kökündeki cümlede yüklem eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. "Sar" yüklemi ikinci cümle için uygun ancak birinci cümleye "sarsın" yüklemi gelmeli. "Ay bir yandan sarsın, sen bir yandan sar beni." cümlesinin düzeltilmiş hâlidir.

Cevap: C

1. • Birden çok yargının veya yüklem bulduğu cümlelerde öznenin ortak kullanılması, anlatım bozukluğuna yol açabilir; yargılar, bazı cümlelerde ortak özneye bağlanamaz.
- Sözcüklerin anlam inceliğine dikkat edilmeksizin birbirlerinin yerine kullanılması, anlatım kusuruna yol açar.
- Tekrarlı bağlaçlarla yargılardaki anlamlar uyumlu olmalıdır. Bu uyuma dikkat edilmemesi, anlatım bozukluğuna yol açar.
- Sıralı cümlelerde ek eylemin kullanılmaması veya ortak kullanılması da anlatım bozukluğuna neden olur.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, yukarıda açıklaması yapılan anlatım bozukluklarından birini örneklendirmez?

- A) Ne işletmelerde ne de mesleki ve teknik okullarda yeterli altyapı çalışması yok.
- B) Okullardaki öğrenciler uluslararası projelerde desteklenmeli, projelerin yeri ve merkezi olmalı.
- C) Adana'da bulunan okulların puanı yüksek ancak Akdeniz'in diğer illerinin puanı yüksek değildi.
- D) Şehirlerdeki okullarda sektör ziyaretlerinin etkin şekilde gerçekleştiği söylenemez.
- E) Yapılan değerlendirmeler, okullardaki eksiklerin mutlaka giderilebileceğini de gösteriyor.

2. Hangi duygu ve düşüncelerin onlarda yer etmesini arzuluyoruz, bizi dinleyecek olanların akıllarından çıkarmamalarını istediğimiz temel düşünce, duygu, görüş nedir?

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni, aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından
- B) Yardımcı eylemin gereksiz kullanımından
- C) Tamlama yanlışından
- D) Özne - yüklem uyumsuzluğundan
- E) Sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından

3. I. Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkarılamamış. (Nesne eksikliği)
- II. Yiğidi öldür, hakkını yeme. (Tamlayan eksikliği)
- III. Bağ babadan, zeytin dededen kalmalı. (Yüklem eksikliği)
- IV. Arı kızdıranı sokar. (Anlam belirsizliği)
- V. Her deliğe elini sokma ya yılan çıkar ya çıyan. (Yer tamlayıcısı eksikliği)

Numaralanmış atasözlerinin hangisinde anlatım bozukluğunun yay ayrıç ( ) içindeki nedeni yanlış verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

ÇİTA YAYINLARI

4.

Kimi zaman bir sözcüğün anlamı aynı cümledeki başka sözcüklerde ya da ekte bulunabilir. Bir sözcüğün anlamı cümledeki başka sözcüklerde ya da eklerde varsa o sözcük, cümlede gereksizdir.

Açıklamaya göre,

(I) Şunu belirtelim ilk önce: Otomobil kullanırken uyuklamak, trafik kazalarının önde gelen nedenlerinden birisi. (II) Bu sorunu çözmek için otomobil üreticileri çeşitli uyarı mekanizmaları geliştirmeye çalışıyor. (III) Direksiyon titremesi de bu uyarı mekanizmalarından biri. (IV) Farklı yöntemler uygulansa da bu uyarı mekanizmalarından tam anlamıyla başarı elde edilemiyor. (V) Çünkü sürücüler uyarıları dikkate almayıp araç kullanmaya devam edebiliyor.

bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde gereksiz sözcüğe yer verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V

5. Aşağıdakilerin hangisinde sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Herkesin yüzünü göremediği bir ortamda jest ve mimikler etkilidir iletişimde.
- B) Yürüdükleri yolun karşısında bir durak yerinin olması sevindiriciydi.
- C) Tam eve gelmiştim ki sokağın başında kör edici bir ışık gördüm.
- D) Saldırdığınız düşüncüyü yerle bir etmezsiniz, onu güçlendirmiş olursunuz.
- E) Ruhun terk ettiği bedenin güzelliğinden bahsetmek boşunadır.

6. Açık bir cümlenin en önemli özelliği, anlam belirsizliğine yer vermemektir. Bir cümleden birden çok anlamın çıkarılması, o cümlede anlam belirsizliği olduğunu gösterir. Cümlede anlam belirsizliğinin birden çok nedeni olabilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğuna yol açan anlam belirsizliği diğerlerinden farklıdır?

- A) Ben aşkı senden çok seviyorum.
- B) Sokakta rastladığım yaşlı adama bir şey söyledi.
- C) Osmanlı'da kadının yeri ve görevi konulu konferans vardı.
- D) Tavanın rengi zamanla mat bir görünüm almıştı.
- E) Sanırım toprak yolun ortasına dökülmüştü.

7. Şehirler arası yolculuklara 27 Nisan 2020 yılında ciddi bir kısıtlama getirdi valilikler.

Aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki anlatım bozukluğuyla aynı nedene bağlı bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu konuyla ilgili olarak çok geniş bir araştırma yapılacak.
- B) Boşuna, araba ile tavşan avlanmaz, diye bir deyim imza atmamış atalarımız.
- C) Kırmızı renkli balon, diğerlerinden çok daha hızlı yükseliyordu göğe.
- D) Türkçe, dünyada en çok konuşulan diller arasında beşinci sıradadır.
- E) Karakterleri abartılı olsa da Samuel Becket, tüm insanlığı kucaklamıştır.

8. Olumlu anlam taşıyan bir sözcük, olumsuz durumlar için; olumsuz anlam taşıyan bir sözcük, olumlu durumlar için kullanılamaz.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala uymamaktan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Düzensiz tuş sesleri sayesinde okuduğum kiptan hiçbir şey anlamadım.
- B) Fok balıkları, yüksek kirlilik nedeniyle artık daha az görülüyor.
- C) Çocukların parktaki taşkınlığı yüzünden insanlar rahat nefes alamadı.
- D) Sürekli iyi notlar almasını, sınıf arkadaşına borçluydu.
- E) Nehrin taşması, ekinlerin zarar görmesine yol açtı.

1.

Birleşik, sıralı veya bağlı cümlelerde özneye bağlanan yargılardan biri etkense diğeri de etken, biri edilgense diğeri de edilgen olmalıdır. Bu durum, cümledeki eylem özellikli yargıların uyumunu sağlar.

Bu açıklamaya göre,

(I) Kırmızı giysili soytarının görünmeyen sağ bacağı, figürlerin hareketsiz duruşları resimdeki belirsiz öğelerden birkaçıdır. (II) Resmin ilk aşamalarında arka planda at yarışı görülür. (III) Picasso'nun sonradan arka planı boşaltarak sağ ön plana oturan kadın figürünü etkilediği bilinmektedir. (IV) Resmin merkezinde kadının kucağında oturan çocuk figürü belirgin bir şekilde göze çarpar. (V) Tabii iyi çalışıldığı için kısa zamanda başarılı oldu.

numaralanmış cümlelerin hangisinde çatı uyumu yoktur?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2.

Sıralı veya bağlı cümlelerde birinci cümlelerin nesnesinin ikinci cümlelerin dolaylı tümleci, birinci cümlelerin dolaylı tümlecinin ikinci cümlelerin nesnesi olarak gösterilmesi nesne ya da dolaylı tümleç eksikliğine yol açar.

Bu bilgiden hareketle aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğunun nedeni farklı bir öge eksikliğine dayanmaktadır?

- A) Evde kimse kalmamıştı, sanırım toplu bir şekilde terk etmişti herkes.
 B) İşin bu tarafından bakmadım hiç, doğal olarak ihmal ettim.
 C) Kocaman düğümlü kravatı bana uzattı, bir göz atmamı istedi.
 D) Bulunduğu yere sığmıyordu dedem, kesinlikle yadırgıyordu.
 E) İhtiyar çiftlik sahibine durumun vehametini anlattım ancak bir türlü ikna edemedim.

3.

Avşin, zaman sonra tek başına kitap okumasını öğrendi; hatta çok da iyi bir okuyucu oldu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) İyelik ekinin gereksiz kullanımı
 B) Anlam bulanıklığı
 C) Sözcüğün yanlış yerde kullanımı
 D) Gereksiz sözcük kullanımı
 E) Yanlış bağlaç kullanımı

4.

Bir deyim anlamına uygun kullanılmaması anlatım kusurudur. "İş yerinden kovulunca deli divane oldu, kimse onu tanımıyordu." cümlesinde "deli divane olmak" deyimini yanlış kullanılmıştır, "bir kimseyi çıldırmasıyla sevmek" anlamına gelmektedir bu deyim.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamayı örneklendiren bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Çocuk hepimizle gırgır geçmiş, bizim gururumuzu hiç düşünmemişti.
 B) Yeni müdür geldiği gibi okulu hizaya getirmeyi başarmış anlaşılır.
 C) Sevincinden ayakları yere basmıyor; bir içeri giriyor, bir dışarı çıkıyor.
 D) Onu o kadar özlemiştim ki bir an önce boğazına sarılmak istiyordum.
 E) Elimdeki projeleri bitirip bunları rafa koyduktan sonra uzunca bir süre yokum.

5. (I) Yazılı anlatımda deneme türü, yazma meraklılarının belki de üzerinde en çok yanıldıkları türdür. (II) Zannediliyor ki bu tür, yazarın bütün kusurlarını saklayacak bir alandır. (III) Bu yanlışlığı galiba denemenin her konuya açık olmasından kaynaklanıyor kesin. (IV) Yazar ele aldığı konuya mutlaka kendi gözleriyle bakacaktır. (V) Her konu ele alınabilir denemede, yazılma amacı da budur zaten.

Bu metinde numaralanmış cümlelerin hangisinde birbirini tutmayan sözcüklerin kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6.

Yardımcı eylemleri gereksiz kullanmak yerine sözcüklerin eylem olanını kullanmak, cümleye daha duru bir anlatım kazandırır. "Az önce binaya giriş yaptılar." cümlesinde "giriş yaptılar" ifadesi "girdiler" şeklinde söylenmelidir.

Buna göre,

- I. İş yerimize gelme isteğinde bulunanlara kapımız hep açıktır.
 II. Yol kenarlarında bekleme yapan araçlara ceza yazıyordu polis.
 III. Mekânın en çok istek alan parçasını bizim için de çaldılar.
 IV. Bahçemizdeki kuş evleri, küçük kuşlar için yapılanlardır.
 V. Bu alengirli durumdan şüphe etmiyor değilim aslında.

cümlelerinin hangisi duruluk ilkesine aykırı değildir?

- A) I ve II. B) Yalnız II. C) III ve IV.
 D) Yalnız IV. E) IV ve V.

7. Her hafta meyve ve deniz ürünlerinin düzenli kullanılmasını vurguladı uzmanlar.

Aşağıdakilerin hangisinde bu cümledekiyle aynı nedenden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Uzun cümleler esasa dönmenizi zorlaştırabilir, dengenizi bozabilir.
 B) Bana zarf tümlecini ve nesneyi karıştırdığını söyledi derste.
 C) Akıcı ve kolay anlaşılır bir yazı içinde kısa cümleler tercih edilmelidir.
 D) Zamana kusur buluyoruz, oysa zaman konuşacak olsa utanırız.
 E) Diğer kuru yemişler ve çekirdek, akşamları olmazsa olmazıydı babamın.

ÇİTA YAYINLARI

8. Yüzlerce patoloğun yıllardır süren çalışmaları sayesinde herkes, bugün çoğu hastalığın nasıl bulduğuna ilişkin pek çok şey ----.

Bu cümle aşağıdakilerin hangisiyle tamamlanırsa anlatım bozukluğu olur?

- A) biliyor B) biliyordur C) bilmiştir
 D) bilirler E) bilecektir

9. Bulunulan yerden daha iyi yerlere ulaşılma isteniyorsa hayatın yarattığı her türlü zorluğa göğüs germelidir.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerin hangisidir?

- A) Çatı uyumsuzluğu
 B) Özne - yüklem uyumsuzluğu
 C) Ek fiil eksikliği
 D) Tamlama yanlışlığı
 E) Sözcüğün yanlış yerde kullanımı

İLETİŞİM VE DİL

İletişim

Duygu, düşünce ve bilgilerin türlü yollarla başkalarına aktarılmasına **iletişim** denir. İnsanların duygu, düşünce ve hayallerini başkalarıyla paylaşma ihtiyacı, iletişimi doğurmuştur. Yani iletişim, insanlık tarihi kadar eskidir. En etkili iletişim aracı ise dildir.

a) İletişim Öğeleri

İletişim süreci "gönderici, alıcı, ileti, kanal, geri bildirim, kod, bağlam" öğeleriyle sağlanır.

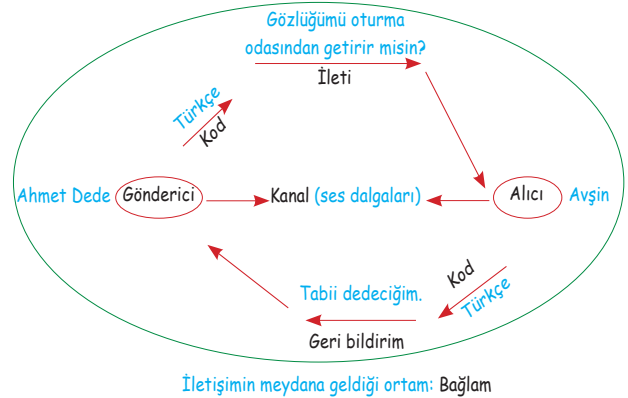
- ✓ **Gönderici (Kaynak):** Bilgiyi, isteği, düşünceyi, duyguyu alıcıya önderen, iletişimi başlatan öğedir.
- ✓ **Alıcı:** İletiyi alan ve onu yorumlayan öğedir. İletişimin sağlanabilmesi için alıcının göndericiye dönüt vermesi gerekir.
- ✓ **İleti (Mesaj):** Göndericinin alıcıya gönderdiği her türlü görsel veya işitsel unsurlardır. İleti konuşma, yazı, hareket, resim vb. biçimlerde gönderilebilir.
- ✓ **Kanal:** İletinin alıcıya ulaşmasında kullanılan her türlü yol ve araçtır. Işık, hava, ses vb. iletiyi alıcıya taşıyan araç, kanaldır. İletiyi alma ve anlamdirmada duyu organları etkindir.
- ✓ **Dönüt (Geri Bildirim):** Alıcının, göndericinin iletisine verdiği karşılıktır. Gönderici, iletinin alıcıya gidip gitmediğini dönüt yoluyla anlar.
- ✓ **Kod (Şifre):** İletinin özel bir tarza bürünmüş hâlidir. İletişimin anlaşılabilmesi için alıcının ve göndericinin aynı kodu bilmesi gerekir. Dil, iletiyi aktarmada en önemli araçtır. Dolayısıyla dil, iletinin aktarılmasındaki kod görevini görür; bu dili alıcının da göndericinin de bilmesi gerekir.
- ✓ **Bağlam:** İletişimi meydana getiren, iletişime katılan öğelerin oluşturduğu ortamdır. İletişim, bağlamsız olamaz.

Örnek

- ★ Çalışma odasında kitap okumaya karar veren Ahmet Dede, torunu Avşin'e "Gözlüğümü oturma odasından getirir misin?" diye seslendi. Torunu, tabii dedeciğim, dedi ve gözlüğü dedesine getirdi.

[Bu parçada torunu Avşin'e seslenen Ahmet Dede **gönderici (kaynak)**'tır. İletinin gönderildiği kişi olan Avşin ise **alıcı**dır. Dedenin "Gözlüğümü oturma odasına getirir misin?" talebi **ileti**, bu iletiye "Tabii dedeciğim." diye verilen karşılık **dönüt (geri bildirim)** dir. Dedenin iletisi ses dalgaları yoluyla oluşmuştur, ses dalgaları **kanal**dır. Burada **kod**, konuşulan dil olan Türkçedir. İletişimin meydana geldiği ortam ise ev veya oturma odasıdır, bu da **bağlam**dır.]

 Dil

Dil veya **lisan** insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, kendisine has kuralları olan ancak bu kurallar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli tarihin bilinmeyen dönemlerinde atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş toplumsal bir kurumdur. En gelişmiş iletişim aracı dildir.

Dilin Kullanımından Doğan Türleri

Bir dilin kullanımda, bölgesel ve kültürel farklılıklar sonucu ve dil içindeki çeşitlendirmelerle "ağız, şive, lehçe, argo, jargon ve standart dil" oluşur.

Ağız: Dilin ülke sınırları içinde farklı yerleşim bölgelerinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılaşan konuşma biçimidir. Aydın ağızı, Karadeniz ağızı, Doğu ağızı vb.

Örnek

Ne mirranın ne de gayfenin dadı galdı. (Ne mirranın ne de kahvenin tatı kaldı.) (Güneydoğu Anadolu ağızı)

Şive: Bir dilin yazılı kaynaklarla izlenebilen tarihî gelişimi içinde ayrılmış kollarıdır. Şive; siyasi, sosyal ve kültürel nedenlerle farklı yurt coğrafyalarına dağılmasıyla ortaya çıkar. Şivede ses farklılıkları, anlaşmayı engelleyecek ölçüde değildir. Azeri şivesi, Özbek şivesi vb.

Örnek

Uşağlar mektebde dilimizi Latin elifbası ile yazır. (Çocuklar okulda dilimizi Latin alfabesiyle yazıyor.) (Azeri Türkçesi)

Lehçe: Bir dilin tarihî gelişimi içinde yazılı kaynaklarla izlenemeyen dönemlerinde ayrılmış kollarıdır. Lehçede ses farklılıkları, anlaşmayı engelleyecek kadar derindir. Türkçenin **Çuvaş lehçesi** ve **Yakut lehçesi** diye iki lehçesi vardır.

Örnek

Haş kursra vereneter? (Kaçınıcı sınıfta okuyorsun?) (Çuvaş lehçesi)

Argo: Belirli sosyal grupların, toplulukların kendi aralarında kullandıkları bir çeşit üst dildir. Üst dil olmasının nedeni başka grupların bu dili çoğunlukla anlamamasıdır. Argo oluşturulurken ortak dildeki sözcüklere farklı anlamlar yüklenebilir. Çoğunlukla kaba söyleyiş özelliği gösterir.

Örnek

Bu tırnakçı (hırsız) bizi keklemeye (kandırmaya) çalışıyor, getirdiklerini bize okutmak (satmak) derdinde.

Öğrenci argosu, şoför argosu, mahkum argosu gibi argo çeşitlerinden söz etmek mümkündür.

Jargon: Aynı veya benzer meslekteki insanların kullandığı, zümre dışındaki insanların çoğunlukla anlamadığı terminolojik dildir. Jargon, ortak zevk, uğraş veya birliktelik içinde olan kişilerin kullandığı söz dağarcığıdır.

Örnek

Enterne etmek (tutuklamak) → Polis jargonu
Şök toplantısı (Şube Öğretmenler Kurulu Toplantısı) → Öğretmen jargonu vb.

Standart (Ölçünlü) Dil: Eğitim, öğretim ve yazı dili olarak kullanılan dildir. Bir toplumdaki herkesin yazıda ve konuşmada birlikte uydukları, belli ölçülere ve kurallara bağlı dildir. Bu dil, ağız özelliklerinden tamamen arındırılmış dildir. Standart dilin kuralları sözlük ve kılavuzlarda belirtilmiştir. Türkçenin standart dili, İstanbul Türkçesidir.

 Dilin İşlevleri

1. Göndergesel İşlev: Dilin bilgi verme işlevidir. Amaç, gönderilen şeyle ilgili doğru, nesnel, gözlemlenebilir bilgi vermektir; duyguya yer verilmez. **Ders kitapları, ansiklopediler, kullanma kılavuzları, özetler** vb. öğretici metinlerde dil, göndergesel işlevde kullanılır.

Örnek

Koalalar çok az su içer, su ihtiyaçlarını yiyeceklerden karşılarlar. Avustralya yerlileri Aborjinlerin dilinde koala, "su yok" anlamına gelir. Yunuslar ise hiç su içmez.

2. Heyecana Bağlı İşlev: Duygu, korku, heyecan, sevinç ve üzüntülerin dile getirildiği metinlerdir. Ünllem cümlelerinin tamamında dil, heyecana bağlı işlevde kullanılır, denebilir.

Örnek

- ✿ Yazık, insanlar yoksullara onları inciterek yardım ediyor!
- ✿ Ey gönül kuşumun yuvası, seni kim bozdu böyle?

3. Kanalı Kontrol İşlevi: Bir ileti, kanalın iletiyi göndermeye uygun olup olmadığını öğrenmek amacıyla düzenlenmişse dil, kanalı kontrol işlevinde kullanılmıştır. Amaç, iletişimin devam ettirilmesidir. Gönderici alıcının iletiyi almaya hazır olup olmadığını öğrenmek ister. Gönderici soru sorar, alıcıdan cevap bekler.

Örnek

- ✿ Sesimi duyan var mı?
- ✿ Bu konu yeterince anlaşılmış mı?

4. Alıcıyı Harekete Geçirme İşlevi: Bu işlevde gönderici, iletiyi alıcının davranışının değişmesini amaçlar. Amaç, alıcıda davranış veya tepki değişikliği yaratmaktır. Emir, rica, istek cümlelerinde dil; alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılır. *Siyasi söylevler, el ilanları, yemek tarifleri* bu işlevde oluşturulur çoğunlukla.

Örnek

- ✿ Emir, tahtaya gel de şu soruyu çöz.
- ✿ Bir tabak daha mantı istiyorum.

5. Dil Ötesi İşlev: Dilin, kendisiyle ilgili yani dil ile ilgili bilgi verme işlevidir. Dil, kendini açıklamak amacıyla kullanıldığı için "dilin ötesi" durumuna geçer.

Örnek

- ✿ Eylemde çatı, yargı bildiren fil kökenli sözcüğün özneyle ve nesneyle olan ilgisidir.
- ✿ Türkçe, dünya dilleri içinde sondan eklemeli olma özelliği gösterir.

6. Sanatsal (Şiirsel) İşlev: Şiirde ileti, şiirin kendisidir. Bu yönüyle şiirsel ifadelerde dil, sanatsal işlevde kullanılır. Şiirsel metinler, kendinden başka bir şeyi ifade etmeye ihtiyaç duymaz; bir şiir, sadece şiir olduğu için önemli ve anlamlıdır. Edebî metinlerde dil, şiirsel (sanatsal) işlevdedir.

- ✿ Kimi sevsem sensin / hayret
Sevgin hepsini nasıl değiştiriyor
Gözleri maviyken yaprak yeşili
Senin sesinle konuşuyor elbet
Yarım bakışları o kadar tehlikeli
(...)
- ✿ Güzel bahçeli bir ilkokulun penceresinden
Dünyaya,
Hayret, hasret ve biraz da
Bayat bayram şekeri kederiyle bakan
Aklı canbaz, yanağı al
Sesi çilek aroması
Bir çocuk oturuyor
Gözlerinde...

1. Bir sabah general, teğmeni çağırdı:

- Teğmen, eğer yarın güneş doğmadan yardıma yetişmeyecek olursak üç yüz kişilik bir kuvvetle hareket edeceksiniz. Ben sizi iki saat sonra takip edeceğim. Yola dikkat edin, bir düşman tümeni ile karşılaşmanızdan korkarım.

Generalin buyruklarını alan teğmen askerlerine seslendi:

- Sağ taraf takip edilecek, karlar içinde birbirimizi kaybetmemek için kesinlikle birbirimizden ayrılmayacağız.

Teğmenle on asker gecenin karanlığında yavaş yavaş ilerlemeye başladı, birden hepsi bir çığlıkla hareketsiz kaldı.

Bu parçada aşağıdaki iletişim ögelerinden hangisine ait bir ayrıntıya yer verilmemiştir?

- A) Kaynak
B) Alıcı
C) Bağlam
D) İleti
E) Dönüt

2. • Borsanın bu hafta dalgalanması, fonların istikrarına gölge düşürdü.
• Sene diyirem! Geç gündür arıram, yoksan e ben sene neyidim?
• Çocuğu buraya kalaylamak için mi çağırdın, dedi annesi abisine.
• Edebiyatla bilim arasındaki ilişki üzerinde durulurken edebiyatın bilimle bağıni hiçbir zaman koparmaması gerektiği unutulmamalıdır.
• Bir gün gelib bir gayanın üstünde gecelemedi oldu. (Bir gün gelip bir kayanın üstünde geceledi.)

Aşağıdaki dilin kullanımından doğan türlerinden hangisi, bu cümlelerden herhangi biriyle ilişkilendirilemez?

- A) Şive
B) Ağız
C) Jargon
D) Lehçe
E) Standart dil

3.

Emine Öğretmen dersini bitirdikten sonra konunun daha iyi pekişmesi için derse öğrencilerini de dahil etmeye karar verdi. Listeden rastgele seçtiği öğrencisi olan Bekir'e "Yavrumsu tahtaya çıkarmısın?" diye rica etti. Bekir, "Elbette öğretmenim!" diye tahtadaki yerini aldı. Sorulan sorulara çoğunlukla doğru yanıt veren öğrenciler, konunun anlaşıldığını öğretmenlerine hissettirmiş oldular.

Bu görsel ve parçadan hareketle aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılamaz?

- A) Sınıf, iletişimin meydana geldiği ortam olduğu için bağlamdır.
B) İletişimin büründüğü hâl olan dil, iletişim ögesi olarak kanaldır.
C) Emine Öğretmen'in sorusu, dilin alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılmıştır.
D) Bekir'in öğretmenine verdiği yanıt, iletişimin alıcıya gidip gitmediğini belirttiği için dönüttür.
E) Görsel ve diyalog, iletişimin alıcıya ulaşmasında kullanılan farklı araçlardır.

4.

Gözlük dediğimiz araç, iki cam ya da plastik mercek; bu mercekleri bir arada tutan bir çerçeve ve bu çerçevenin yüzde sabit durmasını sağlayan iki saptan oluşur. Günümüzdeki anlamıyla gözlüğü ilk geliştiren kişinin 13. yüzyılda yaşamış Alessandro Della Spina adındaki İtalyan bir bilim insanı olduğu kabul edilir.

Bu parçada dil, aşağıdaki işlevlerden hangisiyle kullanılmıştır?

- A) Alıcıyı kontrol işlevi
B) Kanalı kontrol işlevi
C) Heyecana bağlı işlev
D) Göndergesel işlev
E) Dil ötesi işlev

5. Umutlu olun! İyimserden farklı olarak gidişatın farklı yönde olacağını beklemenin ötesinde, o yönde ilerlemek için uğraşma, bir şeyler yapma gereği duyun. Hatta bunun için, ille de iyi sonuç alma şartı da aramayın. Doğru bildiği yönde bir etki yaratmak, yaşabileceği kadarını yapmak gibi öncelikleri vardır, umutlu insanın; siz de kaldıracabileceğiniz yükü sırtlanın. Kazanan tarafta olmaktan çok haklı tarafta yer almaya öncelik verin. Umutlu olmak, bu uğurda yapılabilecek şeyler olduğunu görmektir; bunları anlatmaya uğraşın, bir şeyler yapmaya çalışın.

Bu metinde gönderici "umutlu olmak" konusunda dili, aşağıdaki işlevlerden hangisiyle kullanmıştır?

- A) Kanalı kontrol işlevi
- B) Alıcıyı harekete geçirme işlevi
- C) Dil ötesi işlev
- D) Göndergesel işlev
- E) Heyecana bağlı işlev

6. I. Coğrafi ve kültürel etmenler, dil ayrılıklarında önemli rol oynar.
- II. Ses, şekil ve sözcük ayrılıkları derindir.
- III. Bir dilden, izlenebilen tarihî dönemlerin birinden ayrılmıştır.
- IV. Zamanla farklı bir dil olma özelliğinden hemen önceki evredir.
- V. Bir dilin metinlerle takip edilemeyen dönemlerinde oluşan koludur.

Numaralanmış özelliklerin hangisi "lehçe" ile ilgili değildir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

7. "Nar" sembolik bir meyvedir. Anadolu'daki antik uygarlıklarda günün bereket tanrıçası her kimse, misal Kibele olabilir, onun elinde bulunur; Osmanlı kültüründe yine Anadolu'dan gelen bir çoğalma sembolü olarak sevilen kıza gönderilir, ki evlenme teklifi anlamındadır, bu kızın gönlü çalınır. Boşuna "Şu gelen yâr olaydı, elinde nar olaydı." şarkısını çalmamışlar adına.

Bu parçada "nar" ile ilgili verilen bilgi, aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ilişkilidir?

- A) Dönüt
- B) İletişim
- C) Kanal
- D) Kod
- E) Bağlam

ÇİTA YAYINLARI

8. (...)
Çalış çabıla besle ne güzel de
Su gattın ya bişmiş aşıma
Hakime desem, annatsam durumu
Bene boşa beyim desem olu mu?
Ne bilen sömüzü halan dinle mi?
Ne varıdı beni bi dinlise
O zuman bayram ilan edcen
Tellala vecen, ünnetcen her ye de

(...)

Ege yöresinin söyleyiş özelliklerini örneklemek için verilmiş bu şiir, aşağıdaki terimlerden hangisiyle ilgilidir?

- A) Lehçe
- B) Şive
- C) Ağız
- D) Argo
- E) Jargon

9. I. Nesne, öznenin yaptığı işten etkilenen öğedir. - **Dil ötesi işlev**
 II. Durma öyle orada, kazmayla çukuru biraz daha kaz! - **Heyacana bağlı işlev**
 III. Bu konuya dair yapılan açıklama, size ulaştı mı? - **Alıcıyı harekete geçirme işlevi**
 IV. Ağlasam sesimi duyar mısınız mısralarımda? - **Sanatsal işlev**
 V. 400 ağaçtan oluşan bir orman yaklaşık 20 kişinin oksijen ihtiyacını giderir. - **Göndergesel işlev**
- Numaralanmış cümlelerin hangisi, karşısında verilen dil işlevini örneklemiyor?**
- A) I ve II
 B) II ve III
 C) Yalnız III
 D) III ve IV
 E) IV ve V

10. Göndericinin alıcıya aktardığı her türlü görsel veya işitsel unsura .....; bu unsura alıcının göndericiye verdiği karşılığa da ..... denir.
- Bu cümlede boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?**
- A) İleti-geri bildirim
 B) Bağlam-geri bildirim
 C) Kaynak - ileti
 D) Kaynak - kod
 E) İleti - kanal

11. I. Seslerden oluşmuş bir iletişim sistemidir.
 II. İletişimin gerçekleşmesini sağlayan yegâne araçtır.
 III. Sosyal ve canlı bir varlıktır.
 IV. Kendine özgü yasaları vardır, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmıştır.
 V. Tarih ve kültürü besler ancak onlardan esinlenmez.
- "Dil" ile ilgili söylenmiş bu yargılardan hangisi yanlıştır?**
- A) I ve II
 B) Yalnız II
 C) II ve III
 D) II ve IV
 E) IV ve V

12. Bir dilin parçası olmakla birlikte toplumun belli bir çevresi tarafından kullanılan, kendine özgü sözcük, deyim ve deyişlerden oluşan özel dile argo denir. Genellikle alt tabaka insanların yaygın olan argo, aydınlarca da tutulmuştur. Sözcüklerin anlamları örtüktür argoda. Ağırlıklı olarak mizahî ve kaba bir dilin yansıması biçiminde karşımıza çıkar. Örneğin kimi çevreler bademcik iltihabına "tonsilit", karın bölgesinde aniden baş gösteren ağrıya "akut batın" der.
- Bu parçadaki bilgi yanlışlığı, aşağıdakilerin hangisinde doğru ifade edilmiştir?**
- A) Argo, kendine özgü kavramlardan oluşmaz; genel bir dildir.
 B) Verilen örnekler argonun değil, jargon kavramının örnekleridir.
 C) Argoda sözcüklerin anlamları, kapalı değil; herkesin anlayabileceği biçimdedir.
 D) Argo belli başlı bir dilin parçası değil, birçok dilin bir araya gelmesinden oluşur.
 E) Argonun mizahla bir ilgisi yoktur, ciddi ve ağırbaşlı bir dildir argo.

13. Müşteri pastaneden aldığı pastayı arabasına koymuş; pastayı eve bırakmayı unutmuştur. Akşama doğru ortaokula giden oğlunu almak için okula gider, oğlu arka koltuğa oturur. Bu arada yanındaki kutunun ne olduğunu merak eder, evire çevire inceler. Babası bu durumu fark edene kadar olan olmuştur ve pasta zarar görmüştür. "Oğlum üzerinde bir şey yazmıyor muydu? diye oğluna sorar. Oğlu "Ters düz etmeyiniz, diye yazıyor ama bu yazı üstünde değil; kutun altında yazıyor." diye karşılık vermiş.
- Bu parçada sözü edilen kutunun altında yazan "Ters yüz etmeyiniz!" sözü, dilin aşağıdaki işlevlerinden hangisiyle ilgilidir?**
- A) Kanalı kontrol etme işlevi
 B) Dil ötesi işlev
 C) Göndergesel işlev
 D) Heyecana bağlı işlev
 E) Alıcıyı harekete getirme işlevi

CEVAP ANAHTARI

Sen Çöz

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
C	A	D	E	A	E	D	B	B	E

TEST 1	1	2	3	4	5	6	7	8
	A	E	B	E	B	D	B	C

TEST 2	1	2	3	4	5	6	7	8
	D	B	C	E	A	A	E	B
	9	10						
	C	A						

TEST 3	1	2	3	4	5	6	7	8
	A	C	B	B	B	D	B	E
	9							
	C							

TEST 4	1	2	3	4	5	6	7	8
	C	D	E	C	B	D	E	E
	9							
	B							

TEST 5	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	B	C	A	C	A	B	A

TEST 6	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	C	A	D	C	D	C	D
	9							
	A							

TEST 7	1	2	3	4	5	6	7	8
	C	D	B	D	B	C	E	C
	9	10	11	12	13			
	C	A	D	B	E			

